

מבוא לחוסן כלכלי-חברתי

בדגש על תעסוקת קהילות

המכון
החרדי
למחקר
מדיניות

ניצה (קלינר) קסיר

מעוז – תכנית עמיתים

מלון יהודה, ירושלים

5 בפברואר 2019

**"... הבעיה הכי גדולה שלנו היא היעדר הסולידריות החברתית.
מתפתח כאן אגואיזם גס ובוטה, שאפילו לא מתבייש בעצמו ...**

**מי שחשב פעם בתמימות שהקטר של היזמים והעשירים ימשוך
אחריו רכבת ארוכה שבה יתקדמו גם הקרונות האחוריים - טעה. זה
לא קורה. הקטרים רצים, והקרונות האחוריים נשארים מאחור, על
מסילות מחלידות."**

(עמוס עוז)

חוסן כלכלי-חברתי בישראל

חוסן לאומי

חוסן לאומי, מהו?

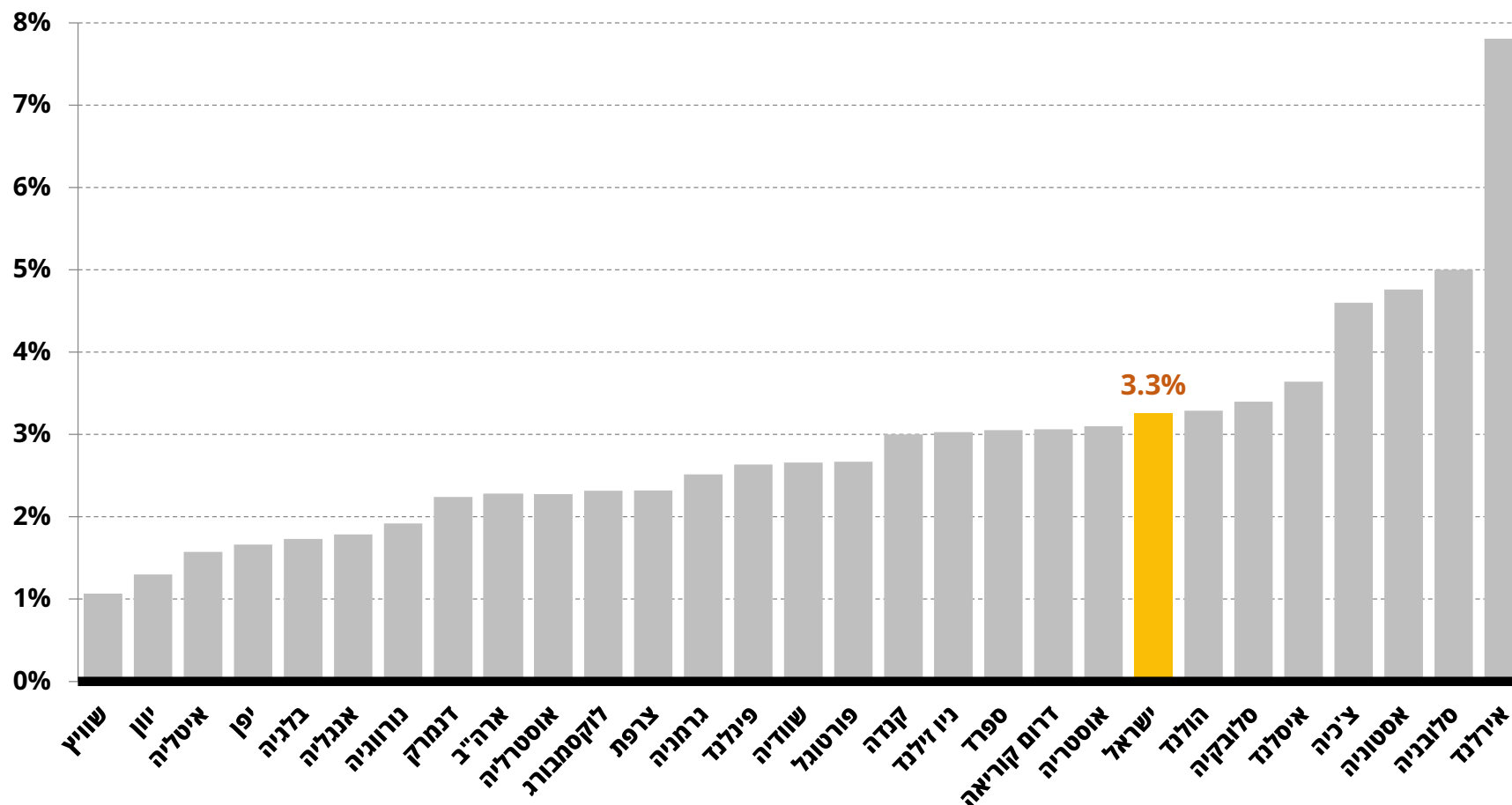
- כושר העמידות של המדינה ומידת החוזק שלה בפני איומים פנימיים וחיצוניים
- מורכב מתחומים רבים – **כחוסן כלכלי, חוסן חברתי, חוסן ביטחוני וחוסן מדיני**
- קיימים קשרי גומלין בין תחומי החוסן
- בכל תחום אינדיקטורים רבים
- אין הגדרה חד משמעית לאינדיקטורים שנכללים בכל תחום

צמיחה כלכלית

"אנחנו הצלחה מאקרו-כלכלית מסחררת"

(פרופ' טרכטנברג, מתוך כתבה של ארלוזורוב, 18.4.2018)

שיעור צמיחת התוצר השוואה בינלאומית, 2017

מקור: OECD, Economic Outlook No 103 - May 2018, real GDP Forecast.

□ צמיחת המשק חשובה אך אינה חזות הכול

□ חשוב שהצמיחה תהיה מכלילה – כלל האוכלוסייה תהנה ממנה

□ חשוב שהצמיחה תהיה בת קיימא – שוויון בין דורי וקיימות

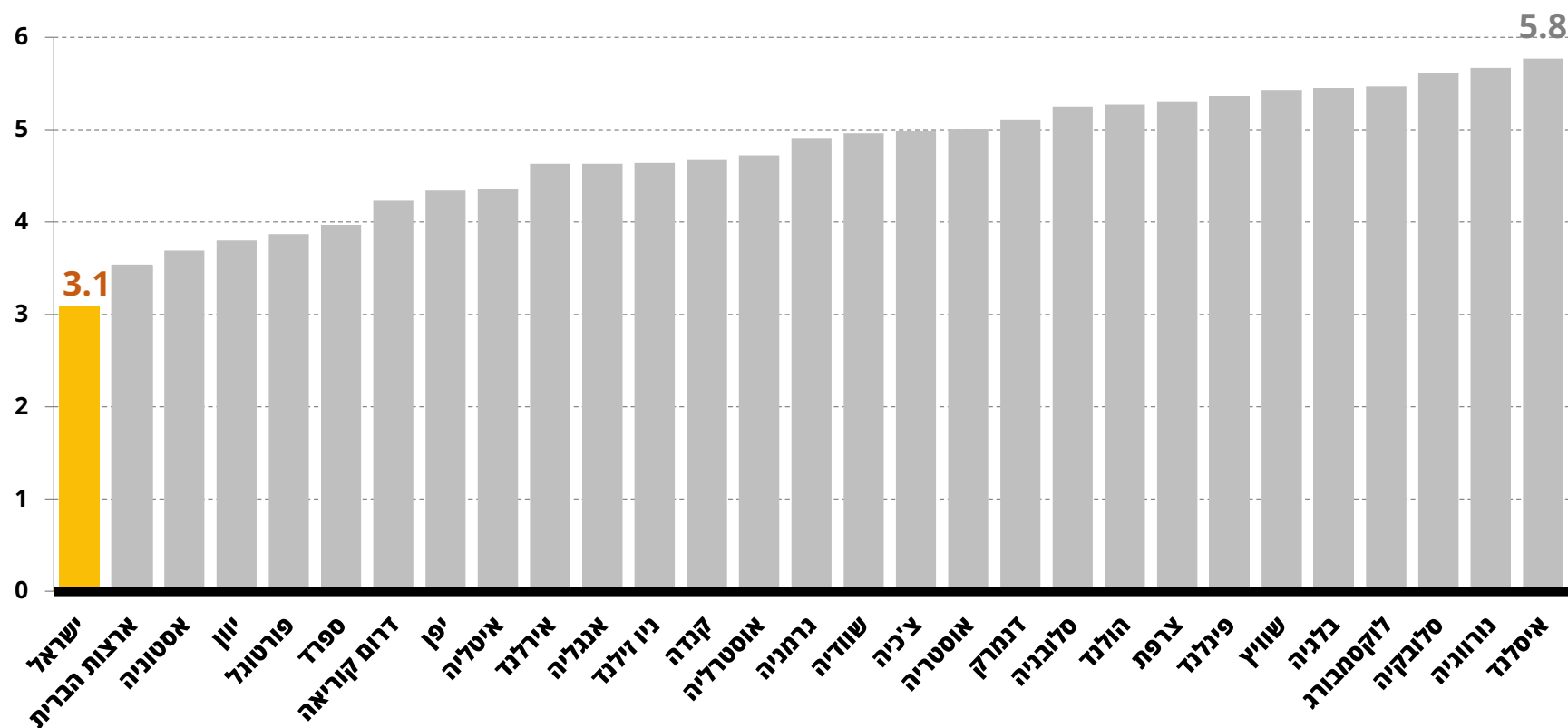
- תוכל להתקיים לאורך זמן
- תהיה מושתתת על יסודות שיאפשרו המשך צמיחה גבוהה – תיתרם על ידי שיפור בתשתיות ובהון האנושי

צמיחה מכלילה

"אנחנו הצלחה מאקרו-
כלכלית מסחררת... אבל
כישלון מיקרו-כלכלי"

(פרופ' טרכטנברג, מתוך כתבה של אלוזורוב,
18.4.2018)

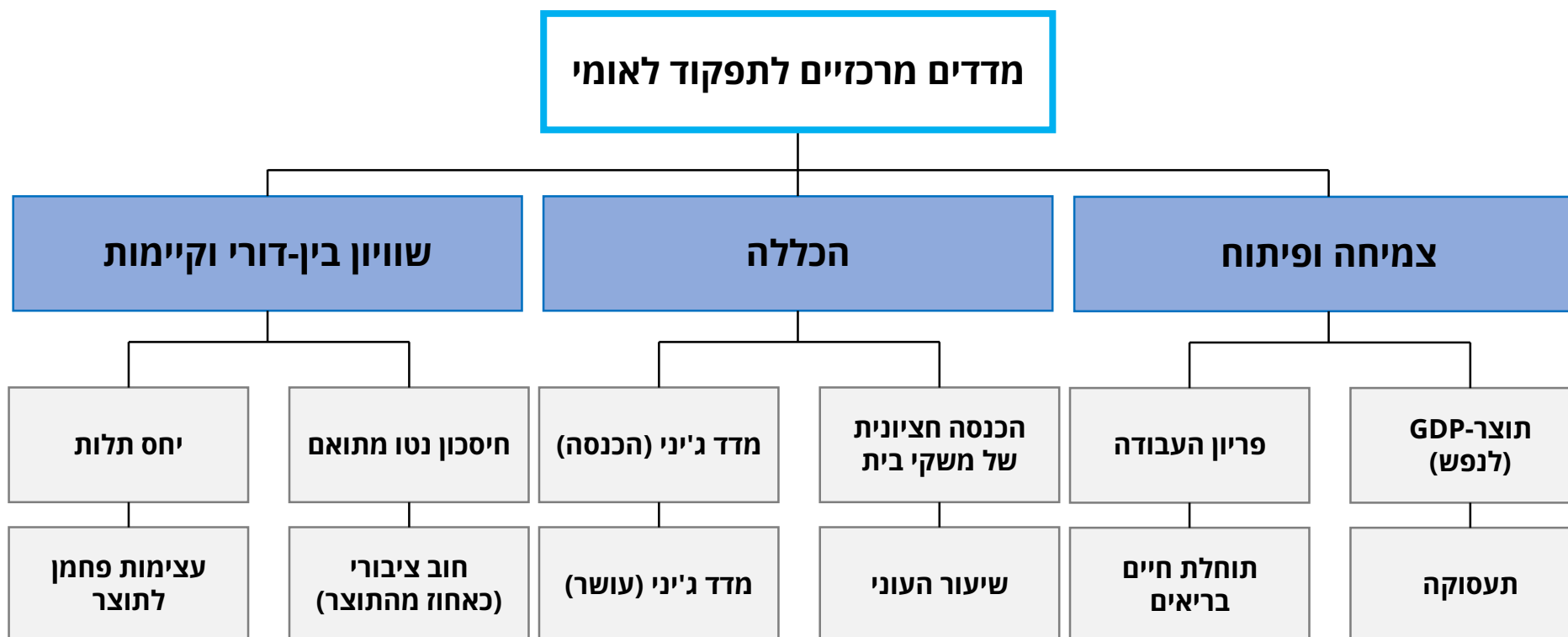
מדד הכללה (Inclusion), השוואה בינלאומית, 2017

מקור: [World Economic Forum](#), 2018.
הערה: המדד כולל 4 פרמטרים: הכנסה חציונית למשק בית, תחולת עוני, אי שוויון (מדדי ג'יני) בהכנסות ואי שוויון בעושר.

מדד צמיחה מכלילה ופיתוח (IDU)

מדדים מרכזיים לבחינת צמיחה מכלילה ופיתוח

מדד פיתוח וצמיחה מכלילה של ה-WEF מורכב מ-12 פרמטרים ב-3 תחומים:

- צמיחה ופיתוח
- הכללה
- שוויון בין-דורי וקיימות

מקור: World Economic Forum, "The Inclusive Growth and Development Report 2017"

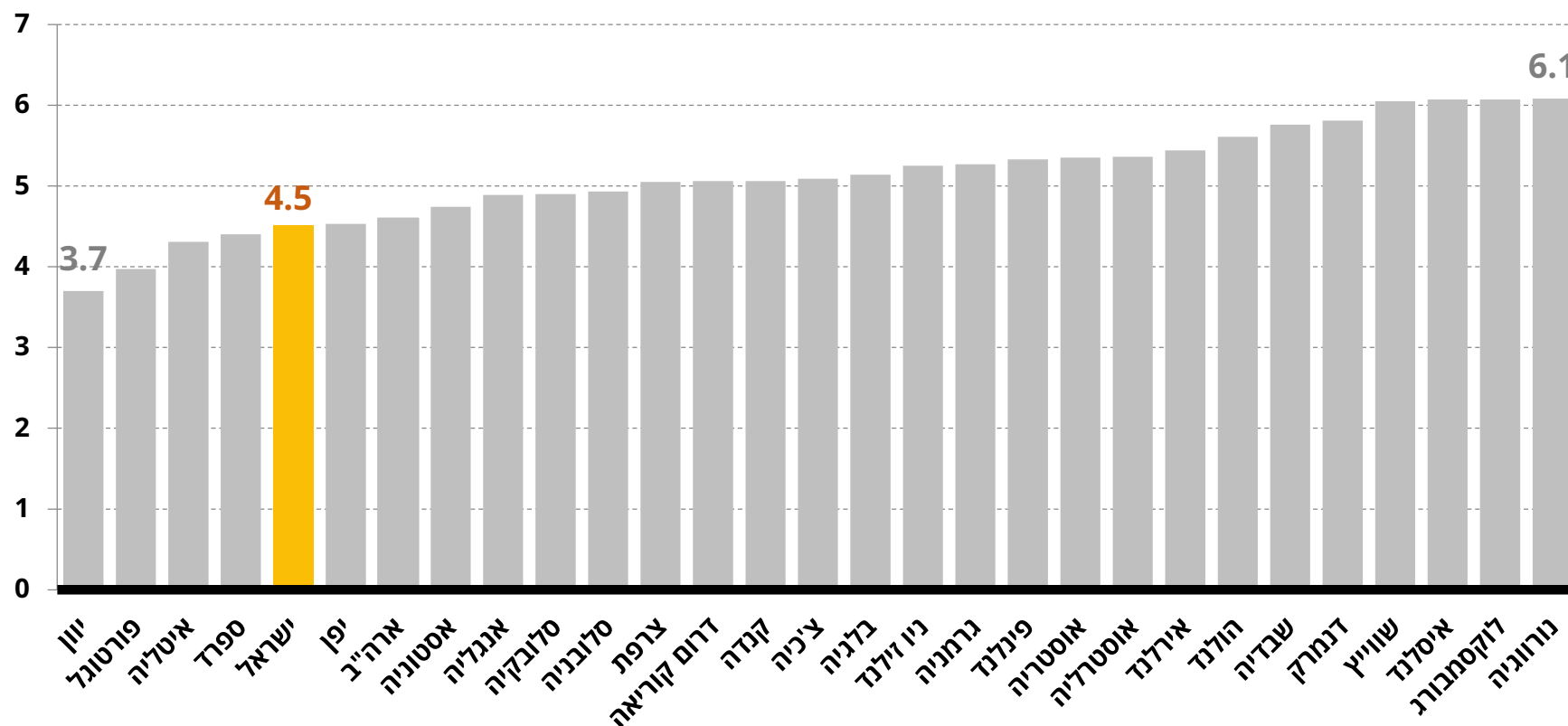
צמיחה מכלילה ופיתוח

"אנחנו באופוריה
מסוחררים מההצלחה שלנו
...ולא מבחינים בעננים
שמתקדרים באופק"

(פרופ' טרכטנברג, מתוך כתבה של אלוזורוב, 18.4.2018)

מדד צמיחה מכלילה ופיתוח (IDO), השוואה בינלאומית, 2017

(סקאלה בין 1 ל-7)

מקור: World Economic Forum, 2018

הערה: ההשוואה כוללת את כל המדינות המפותחות שנבדקו. מדד פיתוח וצמיחה מכלילה של ה-WEF מורכב מ-12 פרמטרים ב-3 תחומים: צמיחה ופיתוח, הכללה ושוויון בין-דורי וקיימות.

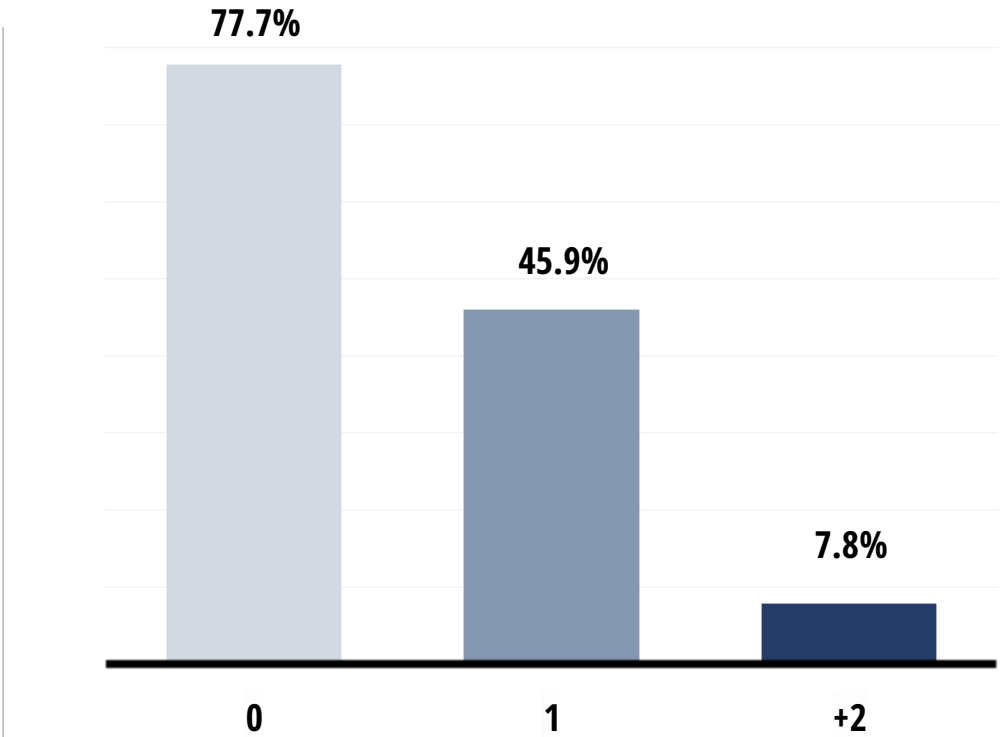
חוסן כלכלי-לאומי

חשיבות ההסתכלות על תעסוקה ותעסוקה של קהילות

שיעור העניים, לפי מספר המפרנסים*

ההסתברות להימצא מתחת לקו העוני יורדת ככל שמספר המפרנסים גדל

(פלוג קרנית וניצה קסיר-קלינר**)

מקור: עיבודים לסקר הוצאות של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, 2017. מבוסס על דוח המוסד לביטוח לאומי, 2017.
*משקי בית בהם המפרנס העיקרי בגיל העבודה העיקרי (25-64) **מתוך: פלוג קרנית וניצה קסיר קלינר, "על עוני עבודה ומה שביניהם", רבעון לכללה.

מקורות הצמיחה

$$\begin{array}{ccccc} \text{עצימות העבודה} & & \text{פריון עבודה לעובד} & & \\ \boxed{\text{מספר עובדים במשק}} & \times & \frac{\boxed{\text{תוצר}}}{\boxed{\text{מספר עובדים במשק}}} & = & \boxed{\text{תוצר (GDP)}} \end{array}$$

$$\begin{array}{ccccc} \text{עצימות העבודה} & & \text{פריון עבודה לשעה} & & \\ \boxed{\text{שעות העבודה במשק}} & \times & \boxed{\text{תוצר לשעה}} & = & \boxed{\text{תוצר}} \end{array}$$

לחילופין:

גורמים המשפיעים על התוצר:

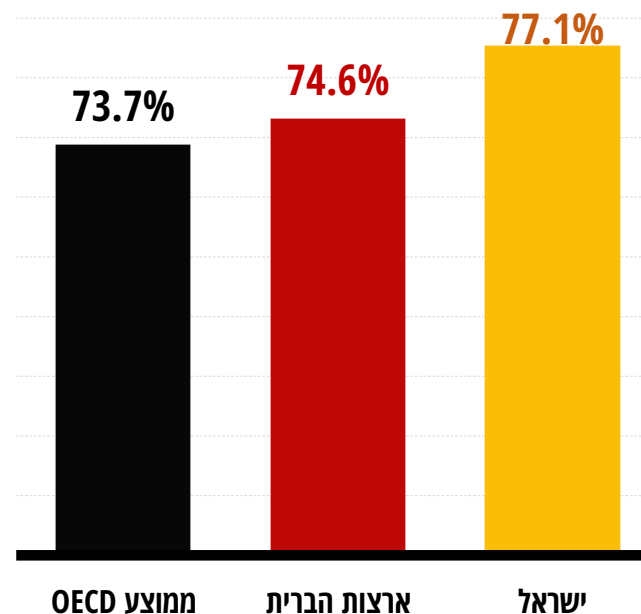
- **פריון העבודה** – טכנולוגיה, הון אנושי, תשתיות, בירוקרטיה, הון פיזי
- **עצימות העבודה** – שעות עבודה, מספר עובדים

מקורות הצמיחה בישראל

על פני השנים,

- גדל מאוד שיעור התעסוקה בישראל
- לא נסגר הפער בפריון העבודה (בהשוואה למדיניות המפותחות)

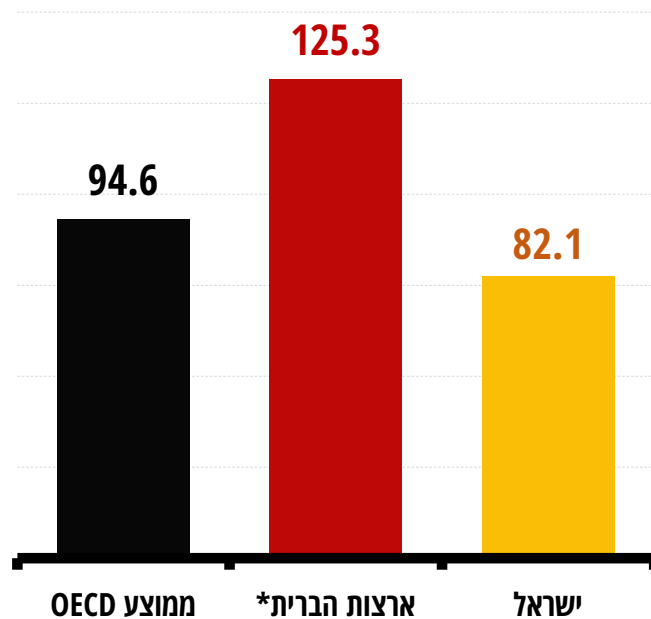
שיעור תעסוקה

- ❑ מתקרבים למיצוי פוטנציאל גידול שיעור התעסוקה
- ❑ מספר שעות העבודה בפועל גבוה
- ❑ קיים פוטנציאל להרחבת תעסוקה בחלק מהקהילות

להרחבה: ניצה (קלינר) קסיר, 2018 (נובמבר). [פריון העבודה בישראל – מגמות מקרו במשק הישראלי](#). נתונים: OECD Stat. LFS by sex and age - indicators. (גילי 25–64, שנת 2017)

פריון לעובד (תוצר לעובד)

- ❑ אחת מהסיבות לפריון הנמוך – רמת ההון האנושי
- ❑ פריון עבודה נמוך במיוחד קיים בקרב חלק מהאוכלוסיות

נתונים: OECD, 2017, USD, current prices, 2017 PPPs. *נתון משוער.

חוסן של מדינה ושל קהילות

ואתגרים

חוסן של מדינה וחוסן הקהילות באוכלוסייה

- הקהילות הן חלק מהמדינה ('ממלכתיות')
- חוסן הקהילות משליך על חוסן המדינה כולה – מהוות חלק ניכר מהאוכלוסייה
- החוסן של המדינה צפוי להשליך על חוסן הקהילות
- תפיסת החוסן עשויה להיות שונה בקהילות שונות

אתגרים

- שילוב הקהילות השונות בחברה ובכלכלה – תוך הסתכלות על כלל האוכלוסיות
- אתגר מרכזי: שילוב הערבים והחרדים (לפי ה-OECD)

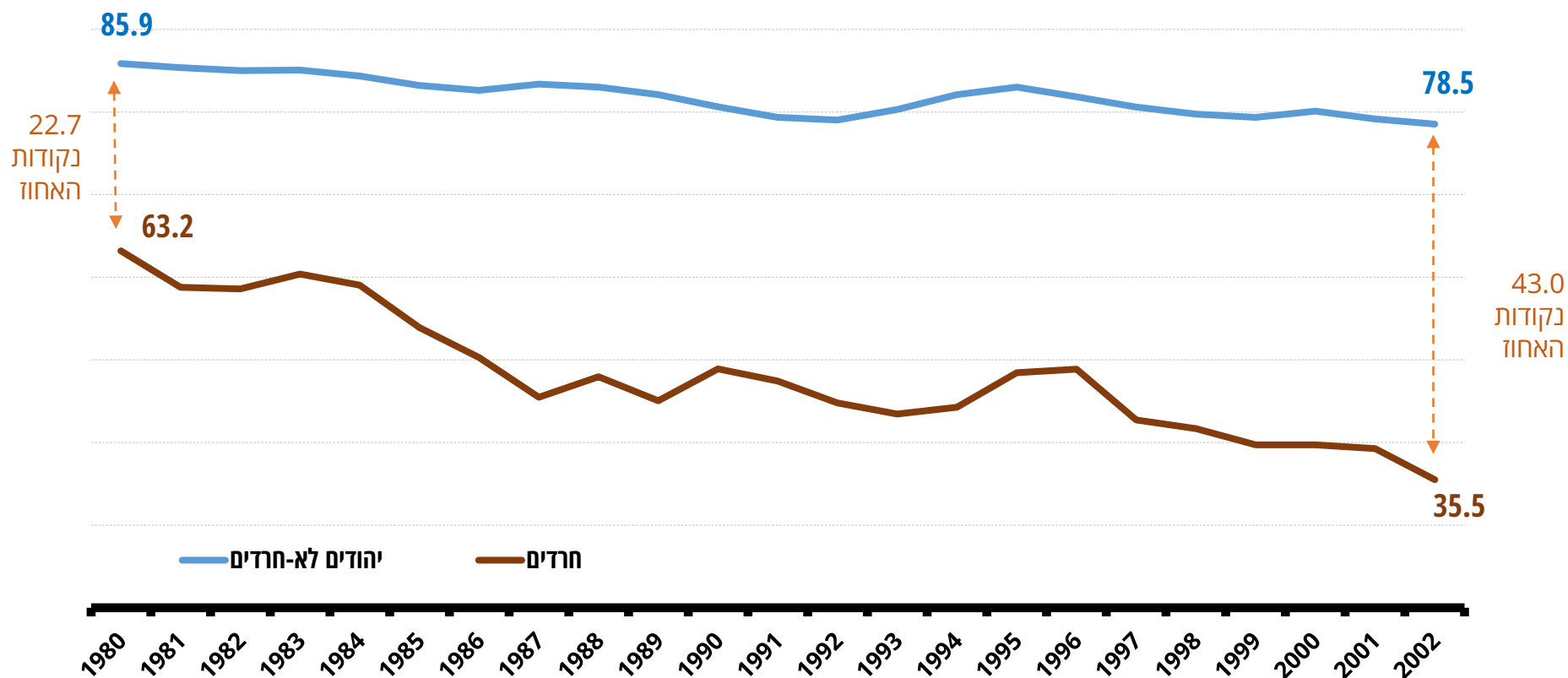
חרדים

מגמות מרכזיות בתעסוקת חרדים

עד תחילת שנות האלפיים

תעסוקת גברים

שיעור תעסוקה של גברים, אחוזים

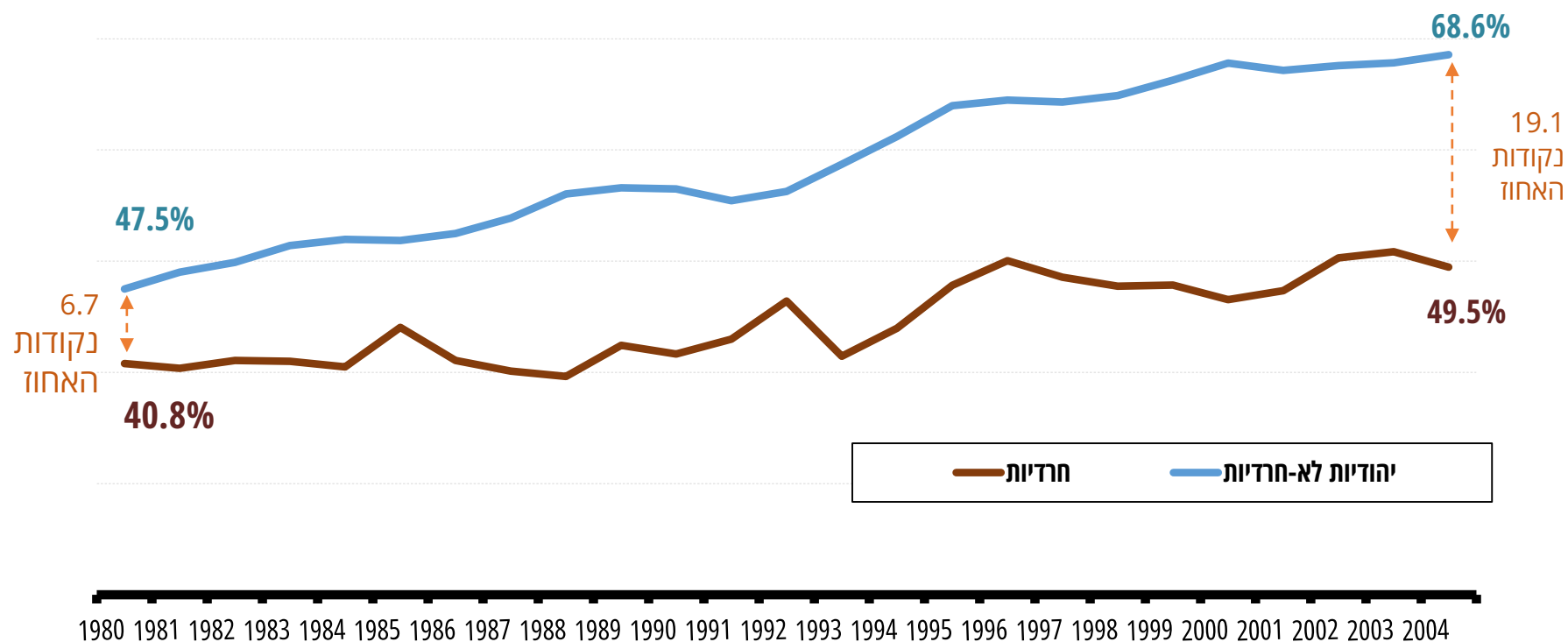
מקור: עיבודים לסקרי כוח אדם של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, לשנים 1980–2004, גילי 25–64.

הסברים לירידה בשיעורי התעסוקה של גברים חרדים

1. ביסוס "חברת הלומדים" (שינויים התנהגותיים מתרחשים בהדרגה)
2. ביטול המכסה של דחויי השירות הצבאי ("תורתו אומנותו") ב-1977
3. הגדלה של היקף התמיכות הממשלתיות

תעסוקת נשים

שיעור תעסוקה של נשים, אחוזים

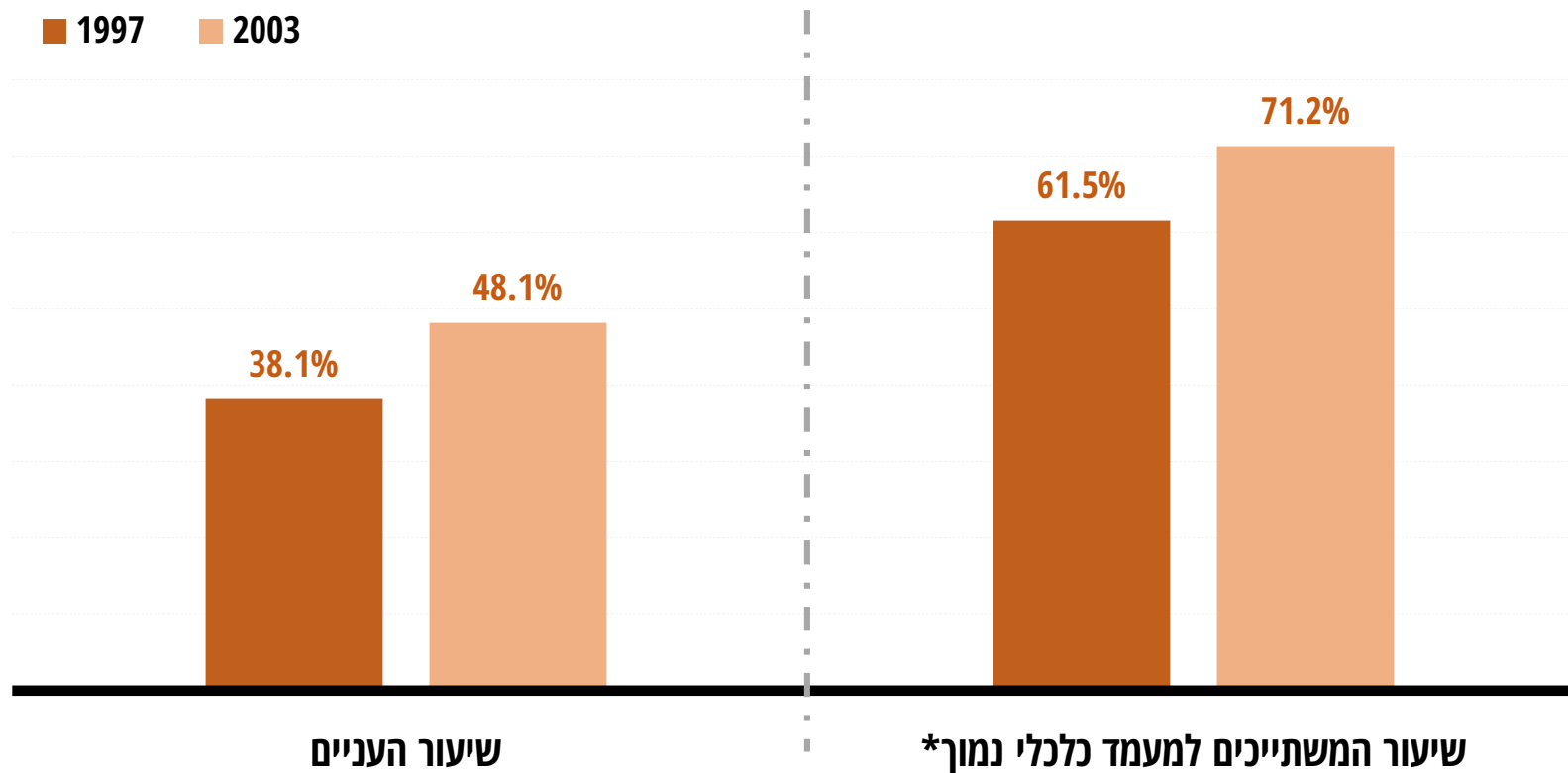

מקור: עיבודים לסקרי כוח אדם של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, לשנים 1980–2004, גילי 25–64.

השלכות

מצב כלכלי

שיעור החרדים העניים ושיעור החרדים המשתייכים למעמד כלכלי נמוך

גידול על פני השנים, בשיעור העניים החרדים ושיעור המשתייכים למעמד כלכלי נמוך. לעומת זאת, השיעורים בחברה היהודית הלא-חרדית לא השתנו מהותית.

מקור: עיבודים לסקרי הכנסות של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה לשנים 1997 ו-2003. המעמדות הכלכליים חושבו למשקי בית שבהם ראש משק הבית מעל גיל 25. ***מעמד כלכלי נמוך:** משקי הבית שהכנסתם נמוכה מ-75% מההכנסה החציונית (לנפש סטנדרטית).

השלכות על כלל החברה בישראל

1. אי מיצוי פוטנציאל הצמיחה

2. השלכות על היקף תשלומי ההעברה ותקבולי המיסים

3. מתח חברתי בין האוכלוסיות

תעסוקת חרדים

משנות האלפיים

רקע – המצב הכלכלי בתחילת שנות האלפיים

- ❑ שפל כלכלי בישראל ובעולם
- ❑ שיעור תעסוקה [גברים] נמוך, והפער בהשוואה למדיניות מערביות אחרות גדל
- ❑ שיעור גבוה של מסתמכים על קצבאות, ובפרט גידול משמעותי במספר מקבלי הבטחת הכנסה
- ❑ גירעון תקציבי גדול

מרווחה לתעסוקה - שינוי תפיסת המדיניות

- ❑ קיצוץ קצבאות
- ❑ צעדים אקטיביים לעידוד תעסוקה - מרכזי ויסקונסין, הנהגת 'מס הכנסה שלילי' (מענק עבודה/הכנסה), הרחבת סבסוד מעונות היום, מסלול תעסוקה לחרדים ועוד
- ❑ הצבת יעדי תעסוקה לנשים ולגברים - 63%

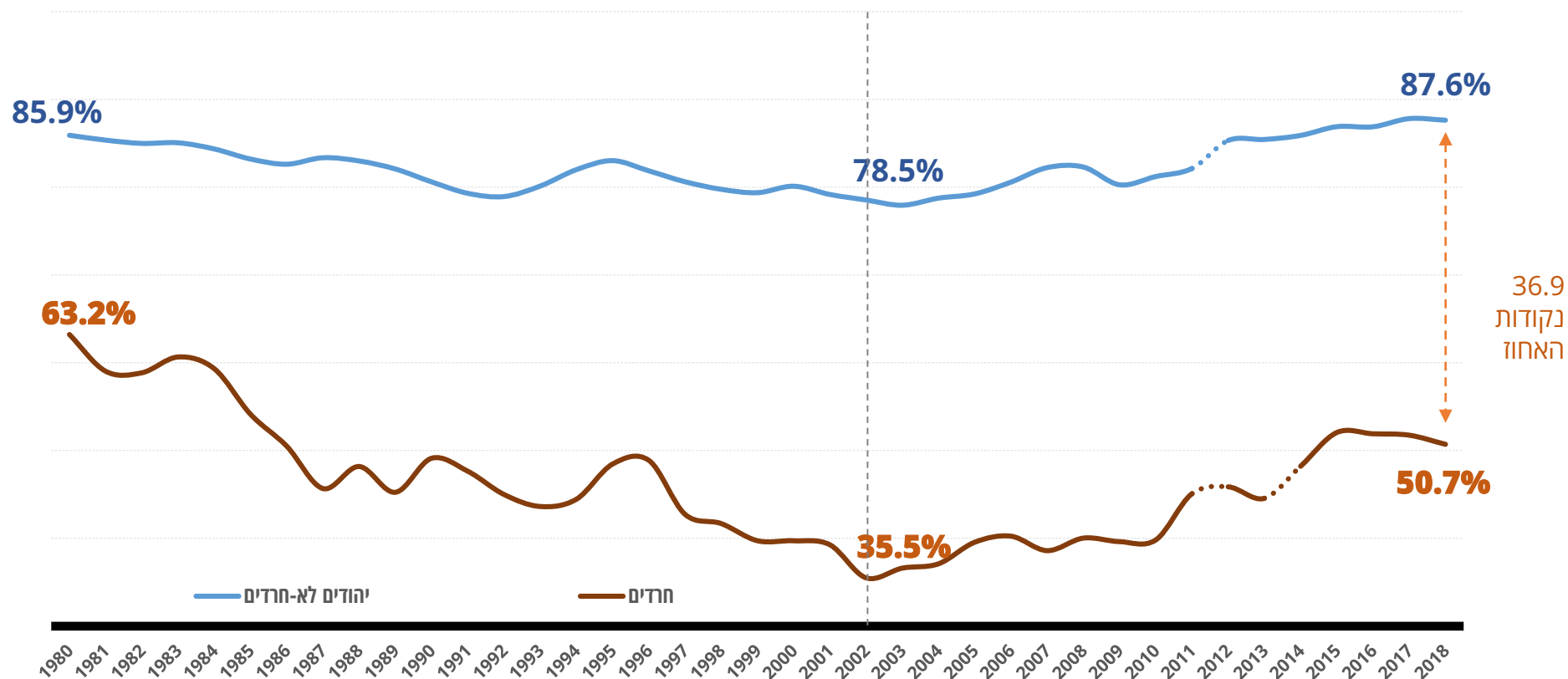
צבא

- ❑ הקלות על יציאה לעבודה של בני ישיבה
- ❑ מסלולים ייעודיים לגברים חרדים בצבא

ברקע, צמצום היקף התמיכות מחו"ל בתלמידי הישיבות, בעקבות השפל הכלכלי בעולם

תעסוקת גברים

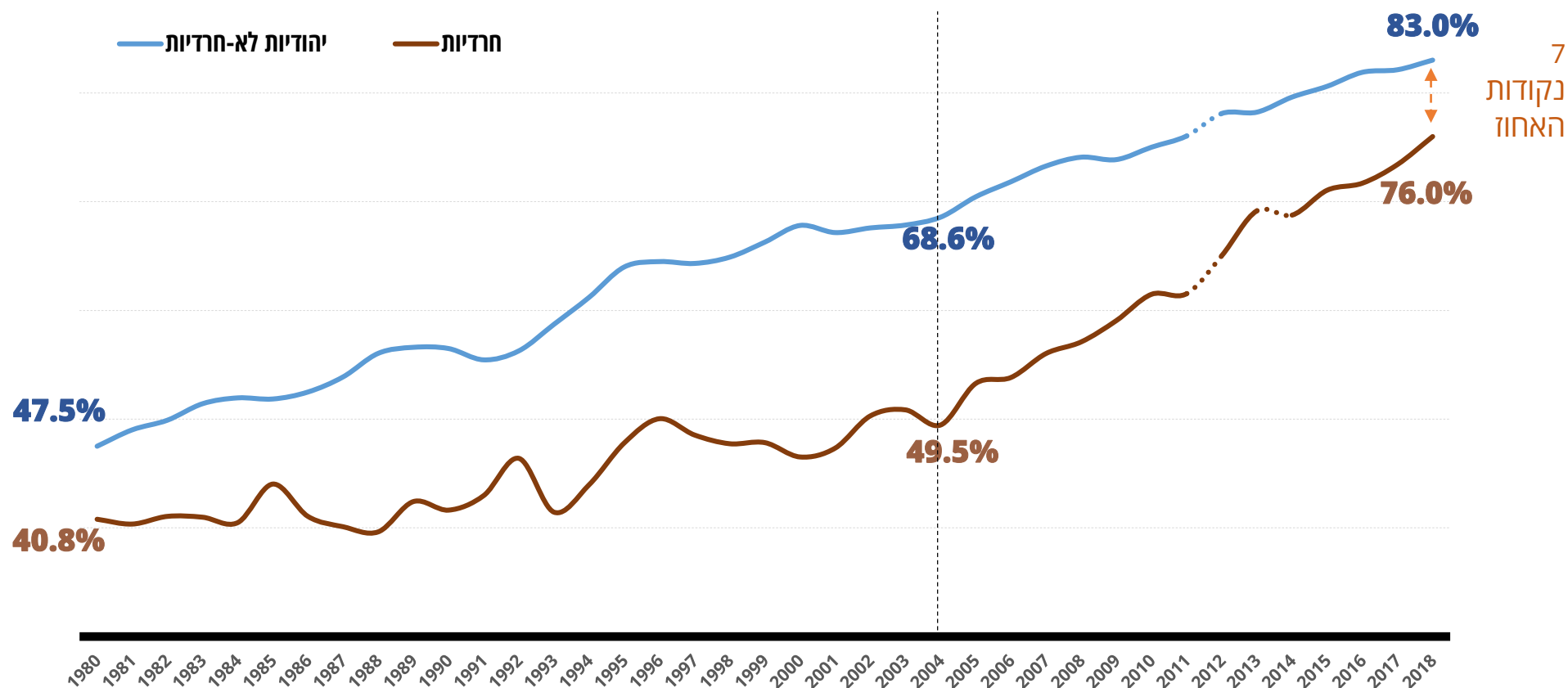
שיעור תעסוקת גברים

מקור: ניצה (קלינר) קסיר, 2017. עיבודים לנתוני סקרי כוח אדם לשנים 1980–2018 של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה. חרדים- עד 2014 לפי הגדרת בית ספר אחרון, החל מ-2014 (כולל) לפי הגדרה עצמית. *גילי עבודה עיקריים (25–64). קיים שבר בסדרה בשל שינוי במבנה הסקר ובשיטת הפקידה בשנת 2012.

תעסוקת נשים

שיעור תעסוקת נשים

האצה בקצב הצטרפות נשים חרדיות לשוק העבודה

מקור: ניצה (קלינר) קסיר, 2017. עיבודים לנתוני סקרי כוח אדם לשנים 1980–2018 של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה. חרדים- עד 2014 לפי הגדרת בית ספר אחרון, החל מ-2014 (כולל) לפי הגדרה עצמית. *גילי עבודה עיקריים (25–64). קיים שבר בסדרה בשל שינוי במבנה הסקר ובשיטת הפקידה בשנת 2012.

האם הגענו לנחלה ולמנוחה?

גברים חרדים בשוק העבודה

☐ כמחצית מהגברים החרדים מועסקים (50.7%)

- נמוך בהשוואה לממוצע בקרב גברים יהודים לא חרדים – 87.6%
- נמוך בהשוואה לעבר – כ-63% בשנת 1980
- רחוק מהיעד הממשלתי שהוצב לשנת 2020

☐ בשנים האחרונות נבלמה מגמת הגידול ואף מסתמנת ירידה

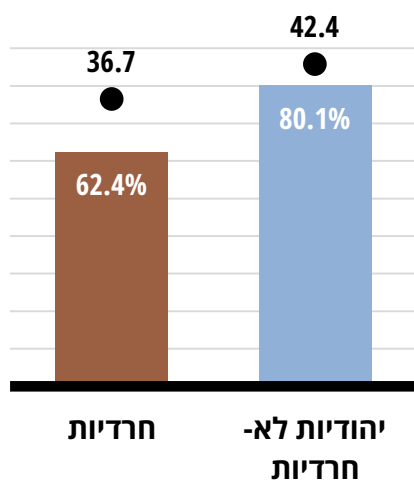
☐ השכר הממוצע של עובד חרדי נמוך בכ-40% משל יהודי לא-חרדי

האם הגענו לנחלה ולמנוחה?

נשים חרדיות בשוק העבודה

❑ עמדנו ביעד שנקבע לשיעור תעסוקת נשים חרדיות ועברנו אותו

שיעור מועסקות במשרה מלאה
ושעות עבודה שבועיות*

■ אחוז המועסקות ● שעות עבודה שבועיות

❑ שיעור המועסקות ב'עבודה איכותית' אינו מספק

- השכר הממוצע נמוך בכ-28% בהשוואה לאישה לא-חרדית
- עובדות פחות שעות*
- שיעור המועסקות במשרה חלקית שלא מרצון גבוה*
- שיעור גבוה מדווחות על הפרה של זכויות בעבודה**

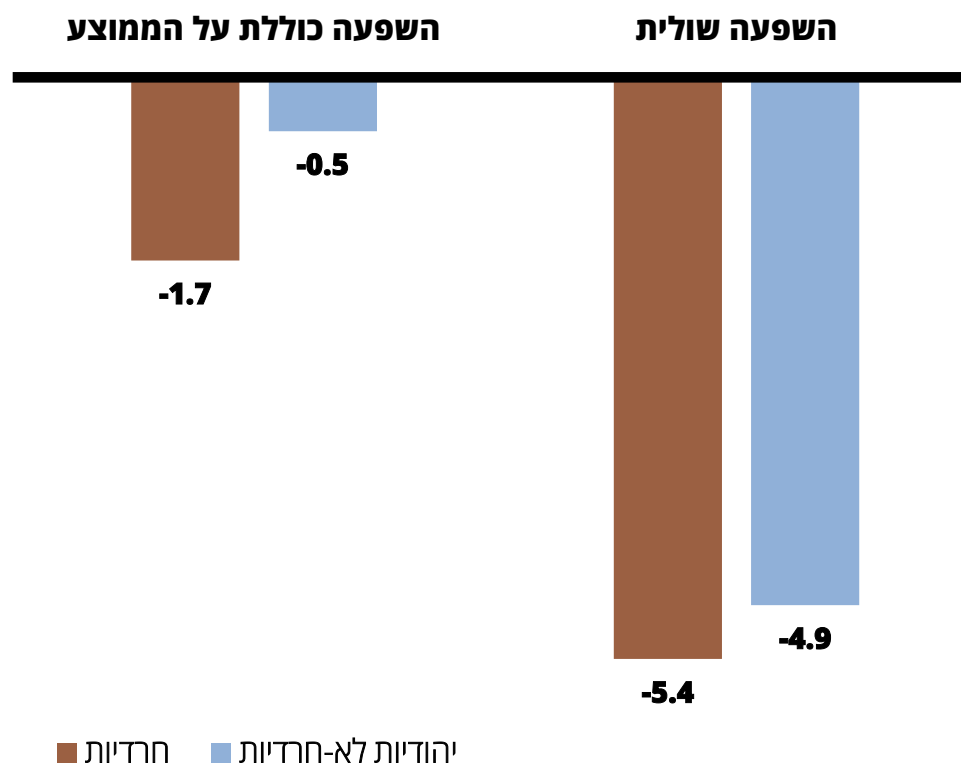
*מקור: קסיר (קלינר), שלומית שהינו-קסלר ואסף צחור-שי, "בין בחירה לאין ברירה – מה משפיע על היקף שעות העבודה של נשים חרדיות", משפט חברה ותרבות א (המשפט והחרדים בישראל), בעריכת חיים זיכרמן ויורם מרגליות, 2019. (עדכון ל-2016).

**מקור: קסיר (קלינר) ניצה ואסף צחור-שי, "על עובדים מאוגדים, חרדים ומה שביניהם", המכון החרדי למחקרי מדיניות, 2016; נתונים לתרשים: סקר כוח אדם של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה. גילי 25–64.

תעסוקה בהוראה

השפעת התעסוקה בהוראה על מספר שעות העבודה של נשים

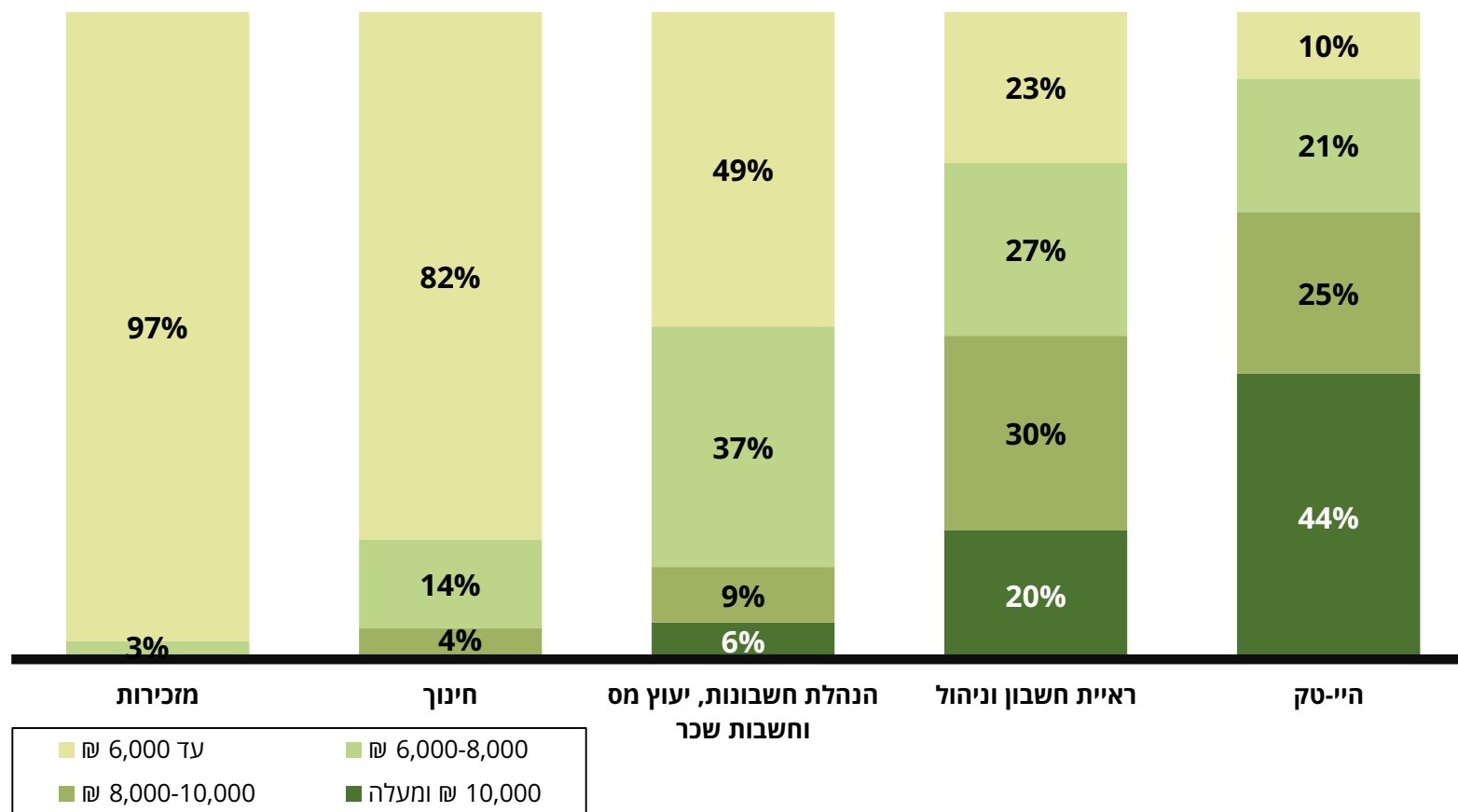
תעסוקה בהוראה מסבירה כ-17% מהפער בשעות העבודה של חרדיות ויהודיות לא חרדיות

הסמינר למורות הוא חלק מהביוגרפיה החינוכית-תעסוקתית של האישה החרדית שיעור החרדיות המועסקות בחינוך – 42% (19% בקרב יהודיות לא-חרדיות)

*מקור: קסיר (קלינר), שלומית שהינו-קסלר ואסף צחור-שי, "בין בחירה לאין ברירה – מה משפיע על היקף שעות העבודה של נשים חרדיות", משפט חברה ותרבות א (המשפט והחרדים בישראל), בעריכת חיים זיכרמן ויורם מרגליות, 2019. מבוסס על נתוני סקר כוח אדם וסקר הוצאות משקי הבית של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה. גילי 25–64.

התפלגות רמת השכר של נשים, לפי תחום העיסוק

מקור: ניצה (קלינר) קסיר, 2018 (דצמבר). נשים חרדיות בשוק העבודה בדגש על ההיי-טק – תמונת מצב, מגמות וצעדים נדרשים. המכון החרדי למחקרי מדיניות.
 נתונים: סקר בוגרות סמינרים, 2018. המכון החרדי למחקרי מדיניות.

□ החלטות הממשלה והשלכותיהן

□ שילוב בתעסוקה איכותית

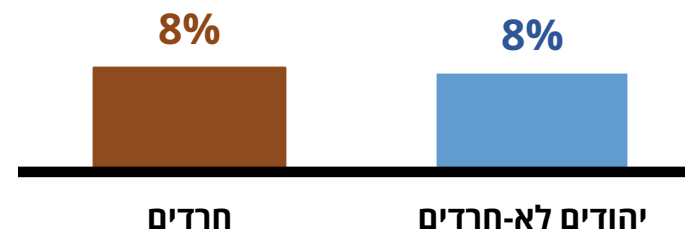
□ מדיניות המביאה בחשבון את **המאפיינים התרבותיים הייחודיים:**

- במשפחות רבות נשים הן המפרנסות העיקריות (ועליהן מוטל גם עול הטיפול בבית)
- הגברים שמשתלבים בשוק העבודה עושים זאת כשהם כבר בעלי משפחות
- הסתייגות של חלק מהחברה החרדית מלימודים אקדמיים
- ועוד

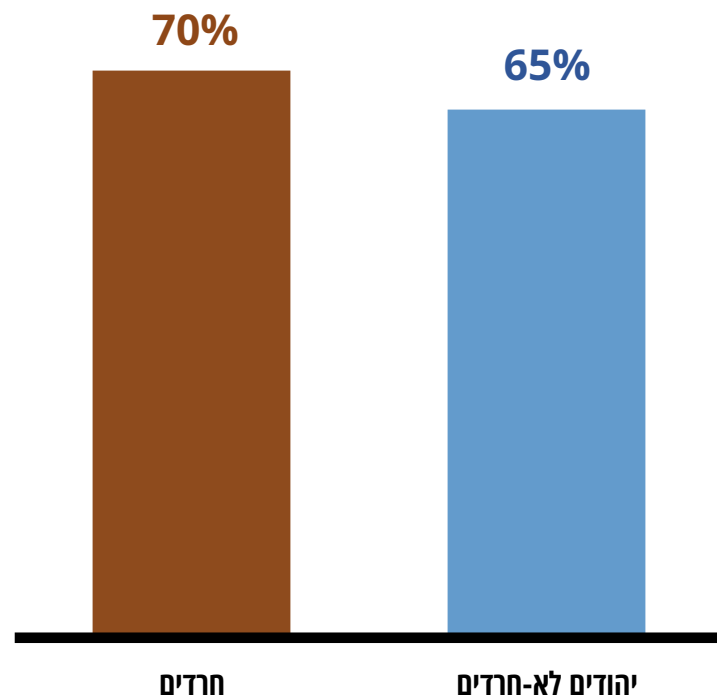
אתגרים מוטיבציה לעבודה

לפי דוח העוני של הבטל"א
כמחצית מהחרדים עניים.
בקרב החרדים, תפיסה
שונה של עוני ('פרדוקס
העוני'), ולכן מוטיבציה
קטנה יחסית לשיפור המצב
הכלכלי

שיעור האנשים שחשים עניים

שיעור המרוצים ממצבם הכלכלי

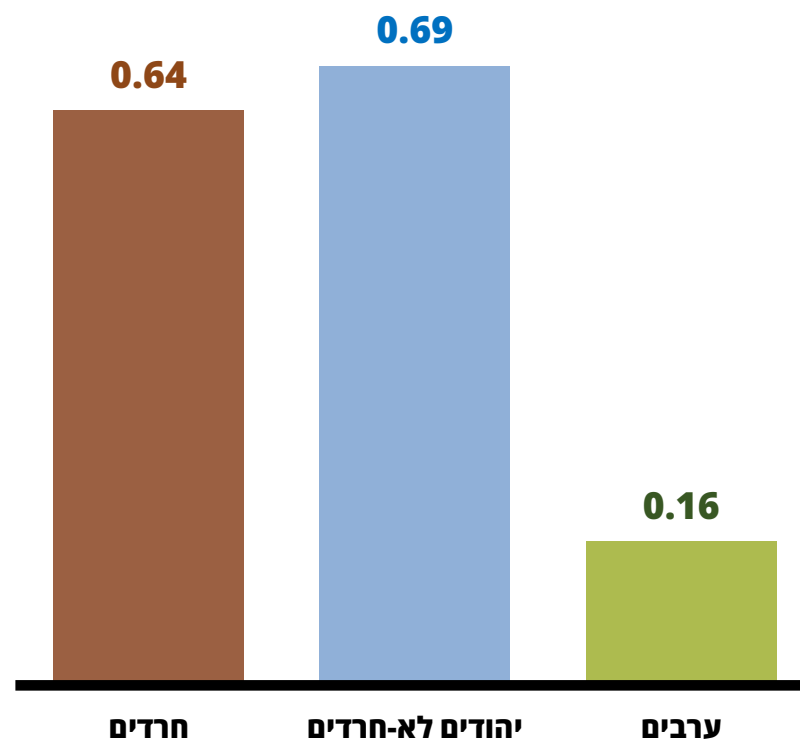
מקור: ניצה (קלינר) קסיר ודמיטרי רומנוב, 2018. "איכות חיים של אוכלוסיות בחברה הישראלית – מבט השוואתי", המכון החרדי למחקרי מדיניות.
ניצה (קלינר) קסיר ואסף צחור-שי, 2017. "על תרבות ועוני בחברה החרדית – היבטים שונים של עוני בחברה החרדית", המכון החרדי למחקרי מדיניות.
נתונים: עדכון נתונים מהסקר החברתי לשנת 2017 של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, בני 20 ומעלה.

מדד איכות החיים

מדד איכות חיים (סקאלה בין 0 ל-1*)

ב-4 מ-9 תחומים, איכות החיים של החרדים במקום הראשון:

- בריאות
- רווחה אישית וחיי משפחה
- חיי קהילה וחברה
- ביטחון אישי

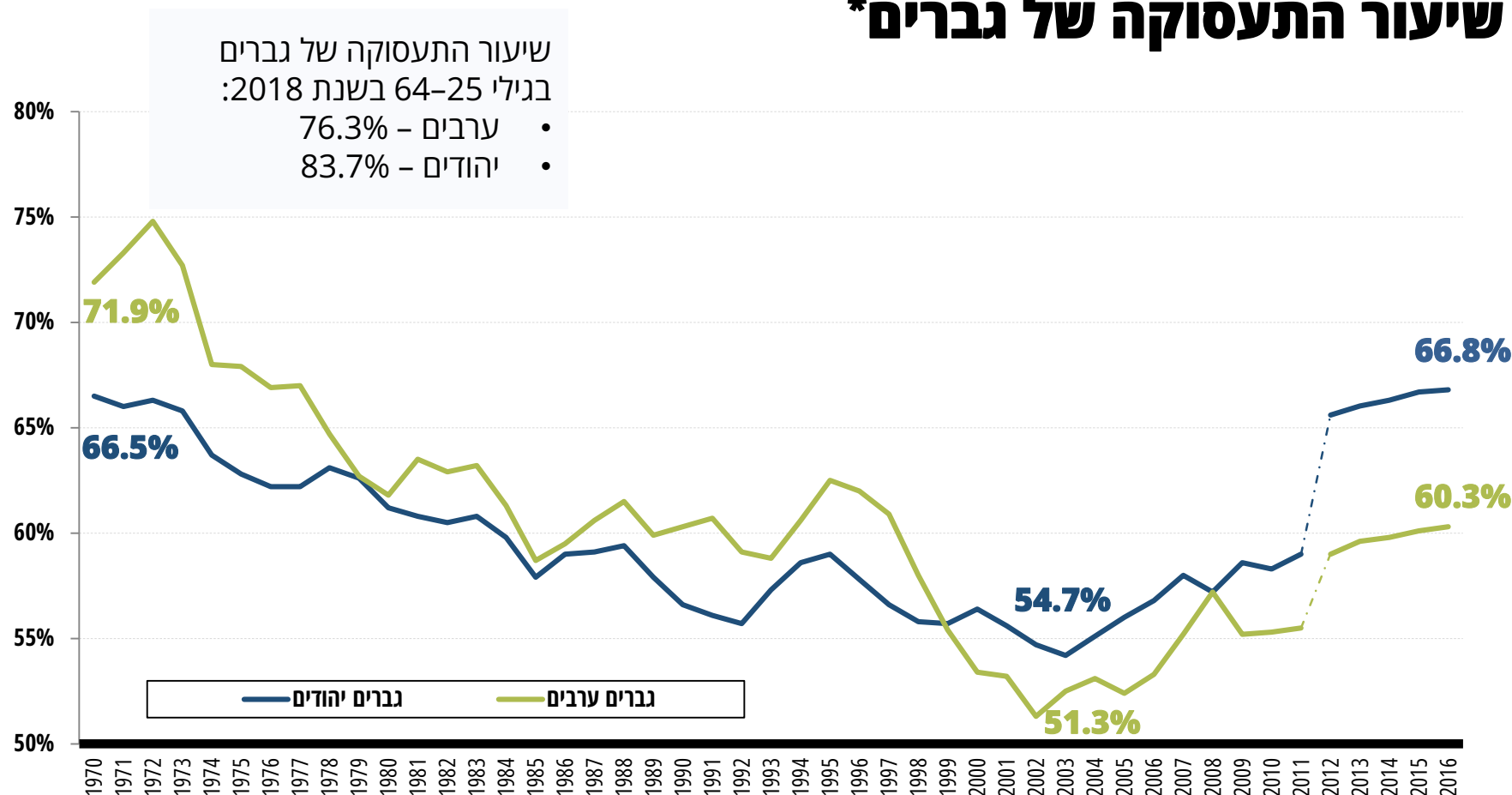
מקור: ניצה (קלינר) קסיר ודמיטרי רומנוב, 2018. "איכות חיים של אוכלוסיות בחברה הישראלית – מבט השוואתי", המכון החרדי למחקרי מדיניות, * 0 ערך מינימלי ו-1 ערך המקסימלי.

ערביי ישראל

תעסוקה - עובדות מרכזיות

תעסוקה

שיעור התעסוקה של גברים*

שיעור התעסוקה
של גברים ערבים
נמוך יחסית

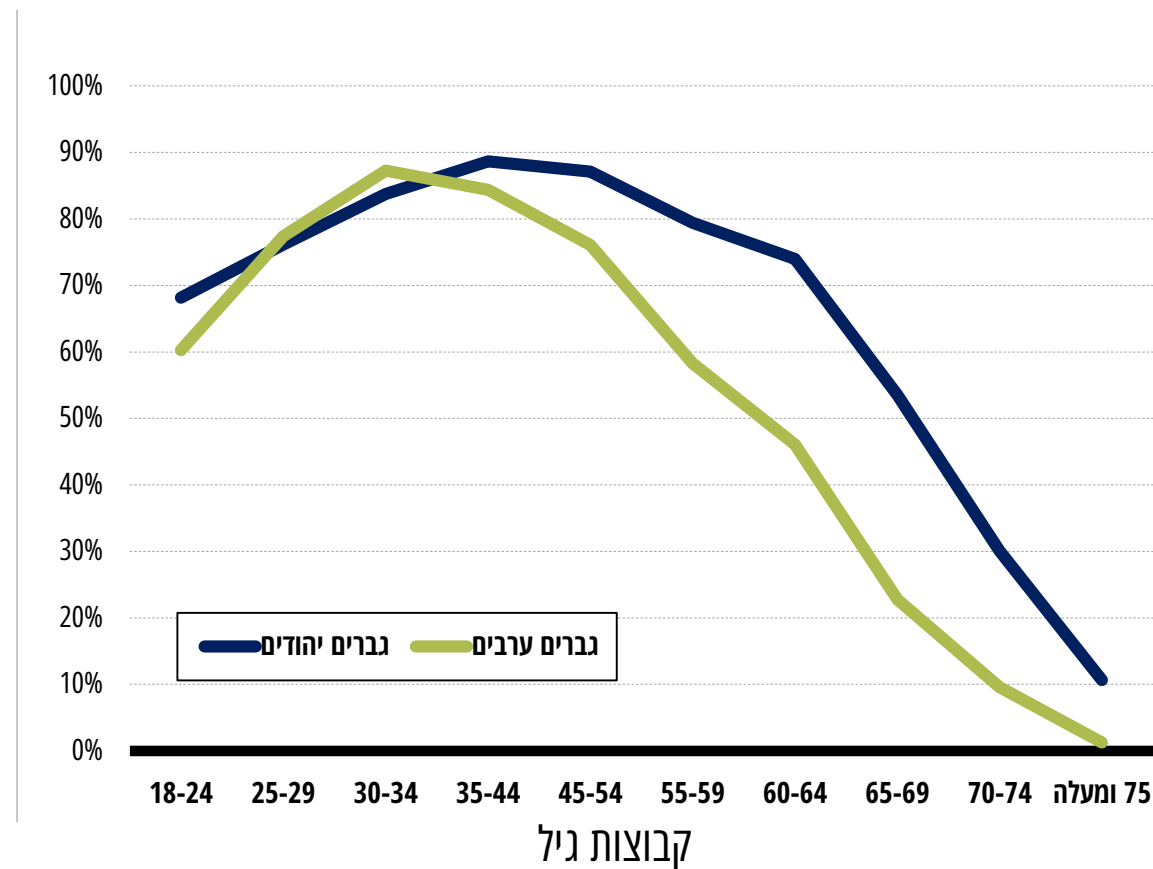
מקור: Kasir (Kaliner) Nitsa and Eran Yashiv (2014), "The Labor Market of Israeli Arabs – Key Features and Policy Solutions".
נתונים: עיבודים מעודכנים מסקרי כוח אדם של הלמ"ס, בני 15 ומעלה, שנים 1970–2016. *בסדרה יש שבר שכן שונו הגדרות התעסוקה בין שנת 2011 ל-2012, מתעסוקה אזרחית לתעסוקה הכוללת גם תעסוקה צבאית.

תעסוקה

שיעורי התעסוקה של גברים, לפי גיל, אחוזים

פרישה מוקדמת של ערביי ישראל
חריגה בהשוואה:

- למדינות מערביות
- למדינות מוסלמיות
- וערביות אחרות ובכלל זה ברשות הפלסטינית

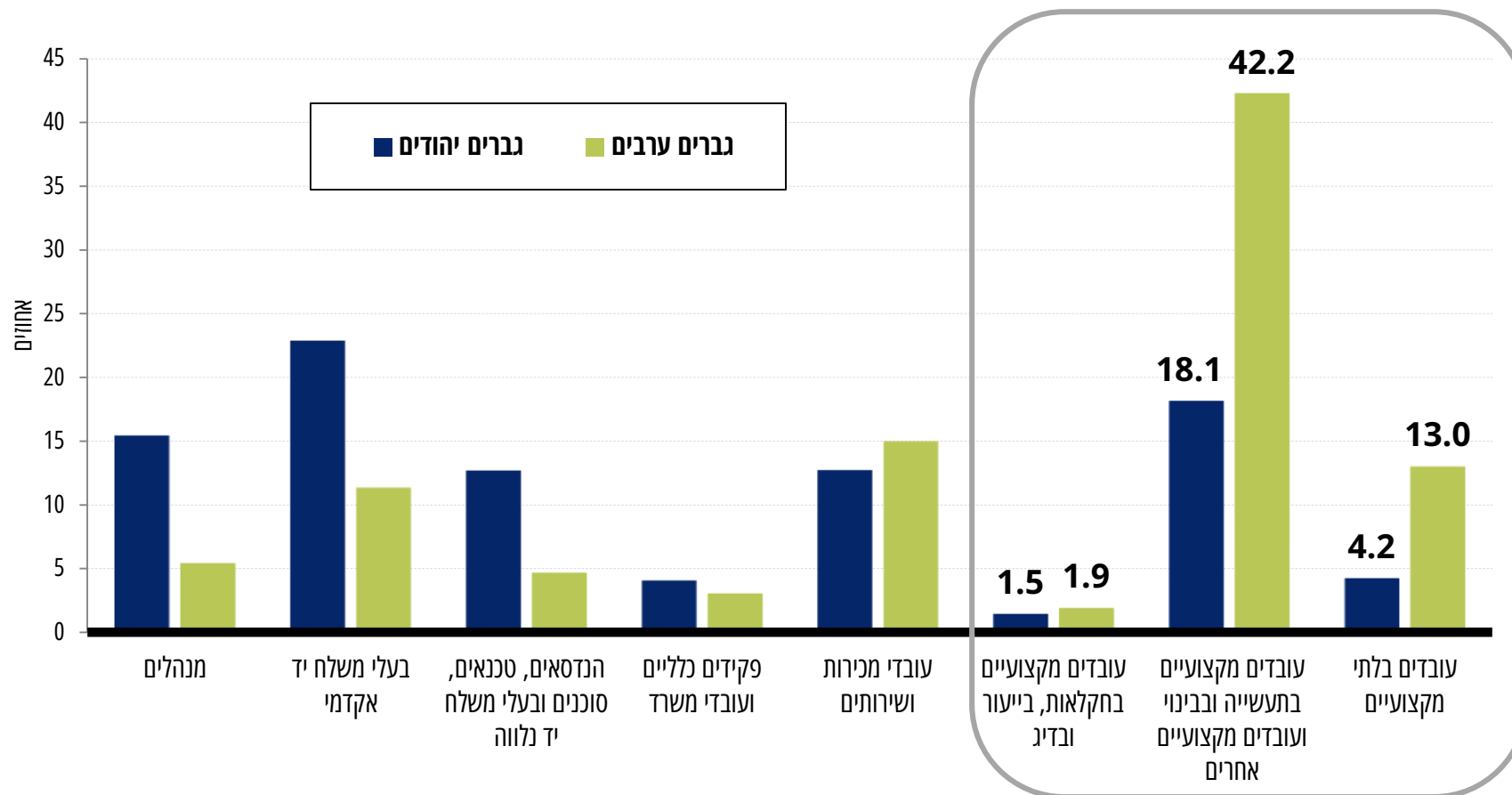

הגברים הערבים
פורשים מהעבודה
בגיל צעיר

מקור: Kasir (Kaliner) Nitsa and Eran Yashiv (2014), "The Labor Market of Israeli Arabs – Key Features and Policy Solutions".
נתונים: עיבודים מסקר כוח אדם של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, עיבודים מעודכנים לשנת 2016.

תעסוקה

תעסוקת גברים לפי משלח יד

הגברים הערבים
מרוכזים במקצועות
הצווארון כחול

מקור: Kasir (Kaliner) Nitsa and Eran Yashiv (2014), "The Labor Market of Israeli Arabs – Key Features and Policy Solutions".
 נתונים: עיבודים מסקר כוח אדם של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, עיבודים מעודכנים לשנת 2016. (לא כולל לא ידוע)

הבעיות המרכזיות של גברים ערבים בשוק העבודה

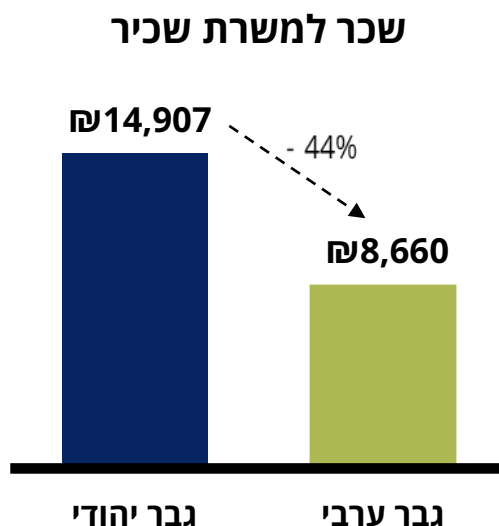
ריכוז תעסוקתי במשלחי יד שבהם נדרש כושר פיסי ומיומנות נמוכה

❑ פרישה מוקדמת מהעבודה, המתאפשרת בשל:

- קיומן של תמיכות ממשלתיות
- מאפיין תרבותי - תמיכת הילדים בהוריהם מגיל צעיר

❑ שכר ממוצע נמוך יחסית *

- הפער בשכר משקף פערים בשכר לשעת עבודה (ובפרט עבודה)
- מספר שעות העבודה של יהודים וערבים דומה

שיעור גבוה יחסית של גברים בעלי השכלה אקדמית אינם מועסקים במקצועות הלימוד שלהם

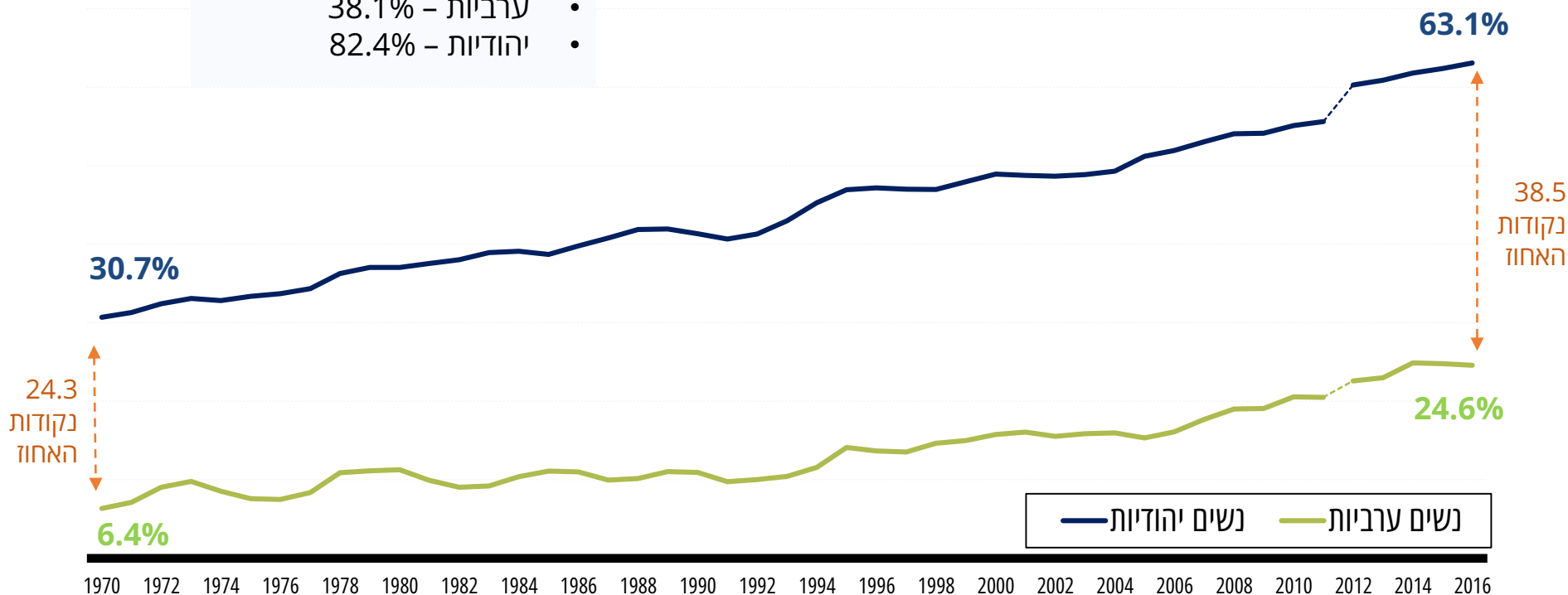
מקור: ישיב ערן וניצה (קלינר) קסיר, 2010, "דפוסי ההשתתפות של ערביי ישראל בשוק העבודה", סקר בנק ישראל 84.
* עיבודים מעודכנים מסקר הוצאות משק הבית 2017 של הלמ"ס. (עיבוד לגילי העבודה העיקריים).

תעסוקה

שיעור התעסוקה של נשים*

שיעור התעסוקה של נשים
בגילי 25-64 בשנת 2018:

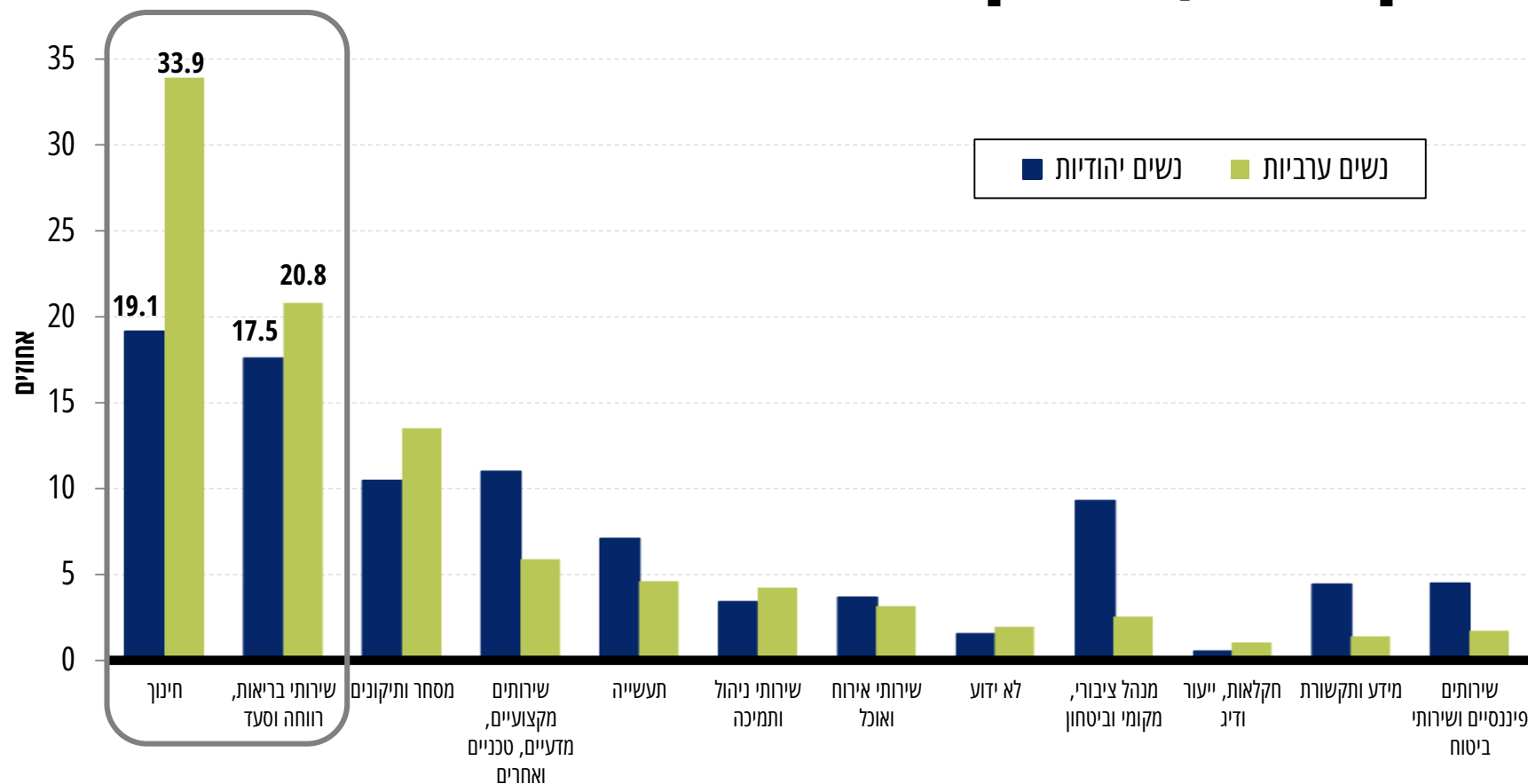
- ערביות – 38.1%
- יהודיות – 82.4%

מקור: Kasir (Kaliner) Nitsa and Eran Yashiv (2014), "The Labor Market of Israeli Arabs – Key Features and Policy Solutions". * בסדרה יש שבר שכן שונו הגדרות התעסוקה בין שנת 2011 ל-2012, מתעסוקה אזרחית לתעסוקה הכוללת גם תעסוקה צבאית. נתונים: עיבודים מעודכנים מסקרי כוח אדם של הלמ"ס, בני 15 ומעלה, שנים 1970-2016.

תעסוקה

תעסוקת נשים, לפי ענף

הנשים הערביות מרוכזות בענפי השירותים הציבוריים

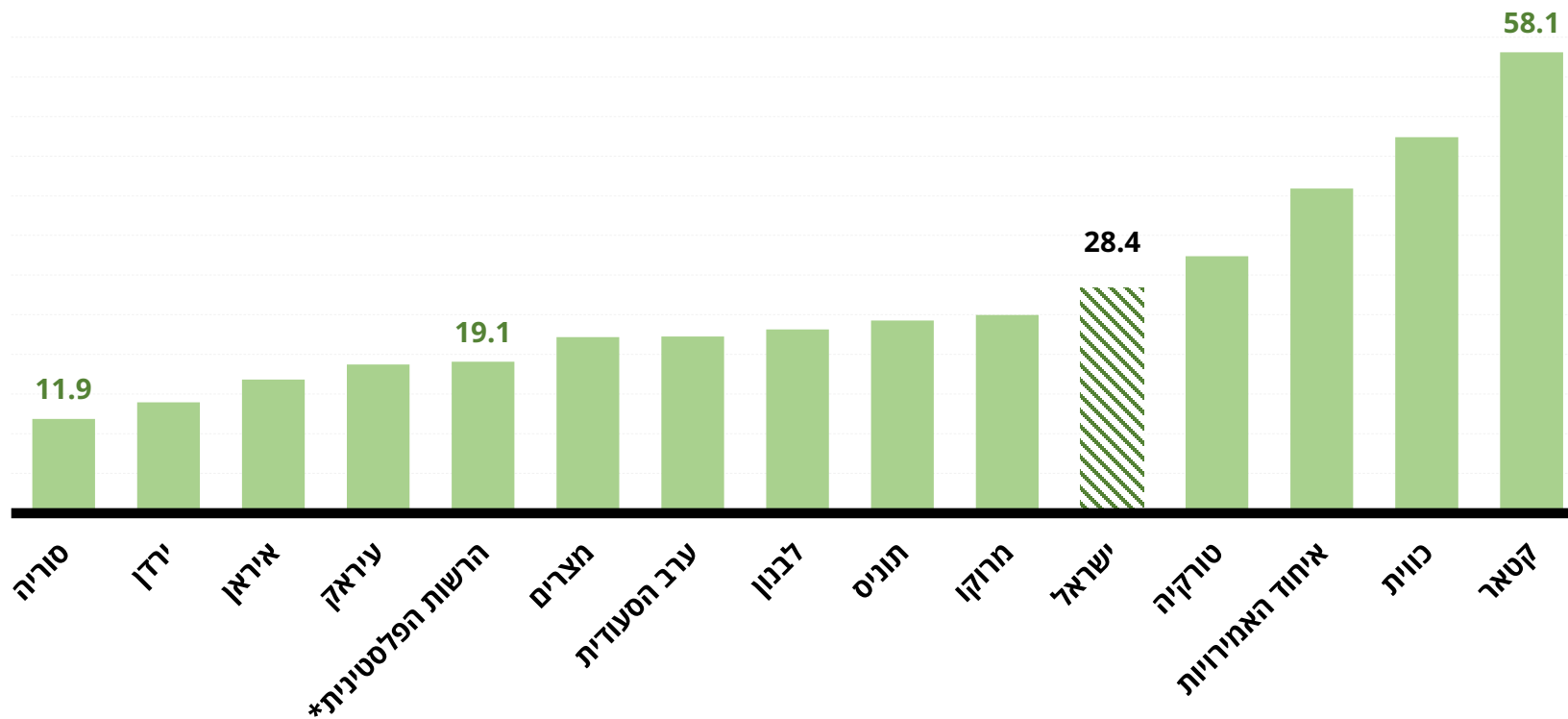
ושיעור גבוה מועסקות בחלקיות משרה

מקור: Kasir (Kaliner) Nitsa and Eran Yashiv (2014), "The Labor Market of Israeli Arabs – Key Features and Policy Solutions"
 נתונים: עיבודים מסקר כוח אדם של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, עיבודים מעודכנים לשנת 2016.

תרבות ותעסוקת נשים

שיעור התעסוקה של נשים ערביות בישראל אינו חריג בהשוואה למדינות ערביות ומוסלמיות אחרות

שיעור ההשתתפות בכוח העבודה של נשים ערביות בישראל בהשוואה למדינות ערביות ומוסלמיות* (אחוזים)

נתונים: אתר הבנק העולמי ו-PCBS: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה הפלסטינית והשנתון הסטטיסטי של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, 2018. (מתוך: קסיר (קלינר), 2018).
* הנתונים מתייחסים לשנת 2015 וכוללות את אוכלוסיית יהודה ושומרון בלבד

היבטים שונים של מאפיינים תרבותיים-מסורתיים / שמרנות

□ שליטה במיומנויות ובטכנולוגיות מודרניות

□ עמדות לגבי תפקידה המגדרי ומעמדה של אישה

- עמדות של האישה
- עמדות של המשפחה – בן הזוג, הורים, אחים
- עמדות של החברה

□ שמרנות דתית

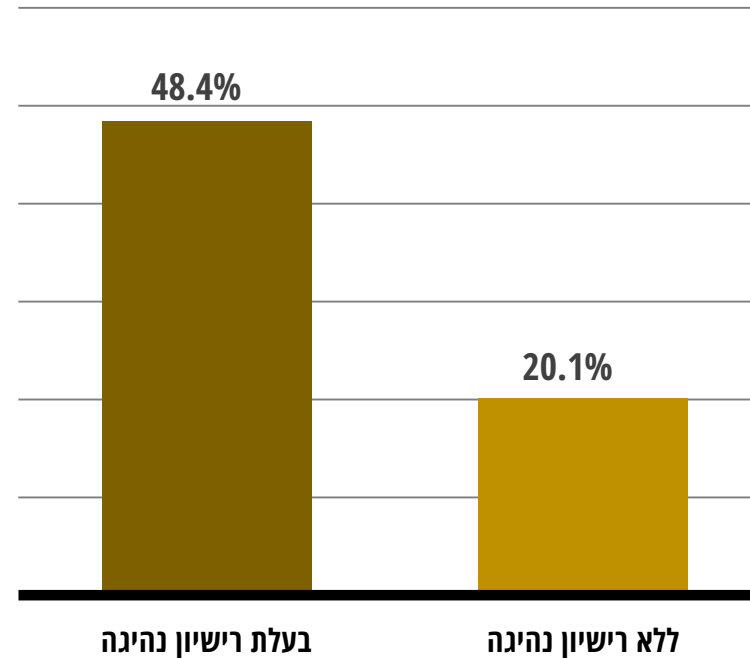
קיים מתאם בין ההיבטים השונים של המסורתיות / השמרנות

מקור: ניצה (קלינר) קסיר, סאמי מיערי וגלי ליס-גינסבורג (בקרוב), "עמדות תרבותיות, רמת דתיות, ידע מודרני ותעסוקת נשים ערביות – ממצאי סקר נשים בחברה הערבית". משרד העבודה והרווחה והשירותים החברתיים.

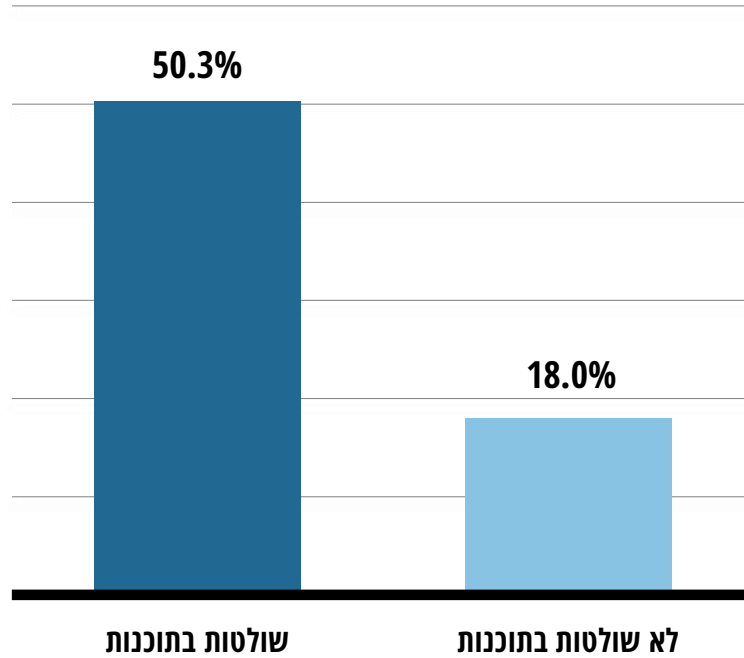
שליטה בטכנולוגיות מתקדמות

שיעור המועסקות

לפי בעלות על רישיון נהיגה

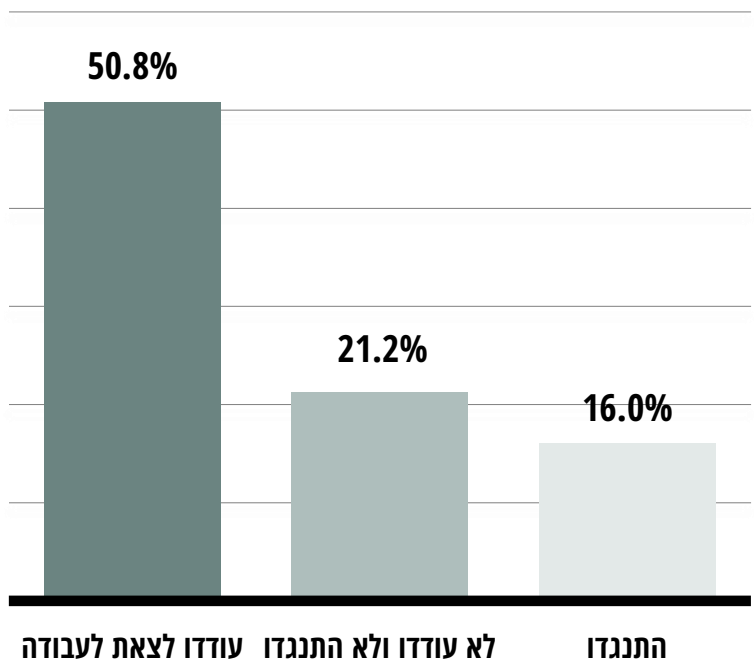
לפי שליטה בתוכנות עבודה בסביבה
ממוחשבת

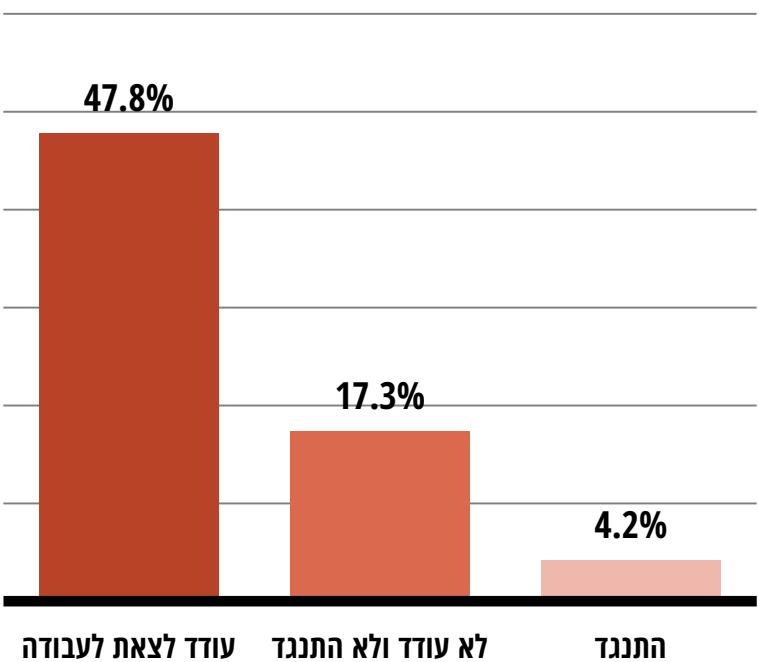
מקור: ניצה (קלינר) קסיר, סאמי מיעארי וגלי ליס-גינסבורג (בקרוב), "עמדות תרבותיות, רמת דתיות, ידע מודרני ותעסוקת נשים ערביות – ממצאי סקר נשים בחברה הערבית". משרד העבודה והרווחה והשירותים החברתיים.
נתונים: עיבוד לנתונים מסקר שנערך למחקר של ישיב ערן, סמי מיעארי וניצה (קלינר) קסיר. סקר במימון משרד הכלכלה.

שיעור המועסקות

לפי עמדות המשפחות של האישה ושל בעלה,
על יציאת האישה לעבודה

לפי עמדות הבעל על יציאת האישה לעבודה

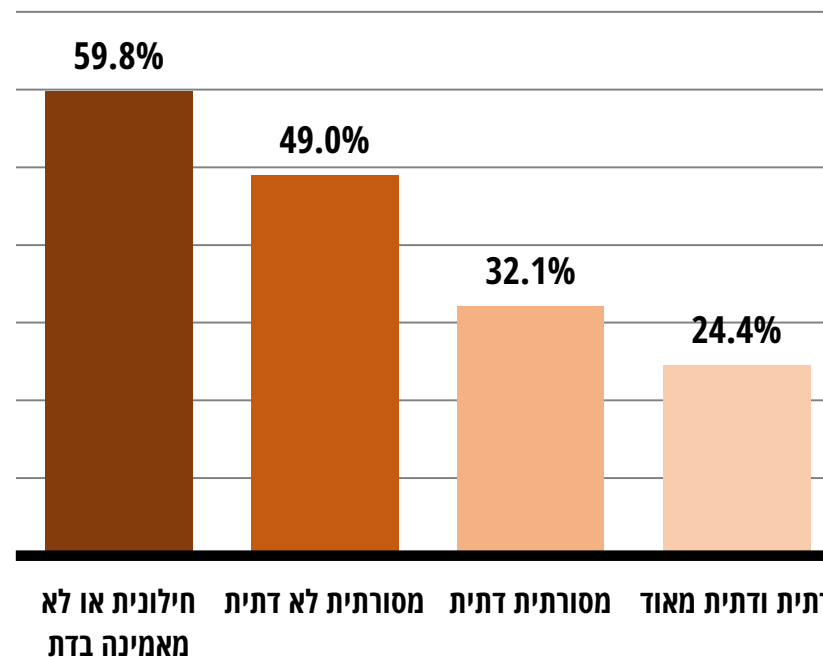

מקור: ניצה (קלינר) קסיר, סאמי מיעארי וגלי ליס-גינסבורג (בקרוב), "עמדות תרבותיות, רמת דתיות, ידע מודרני ותעסוקת נשים ערביות – ממצאי סקר נשים בחברה הערבית". משרד העבודה והרווחה והשירותים החברתיים.
נתונים: עיבוד לנתונים מסקר שנערך למחקר של ישיב ערן, סמי מיעארי וניצה (קלינר) קסיר. סקר במימון משרד הכלכלה.

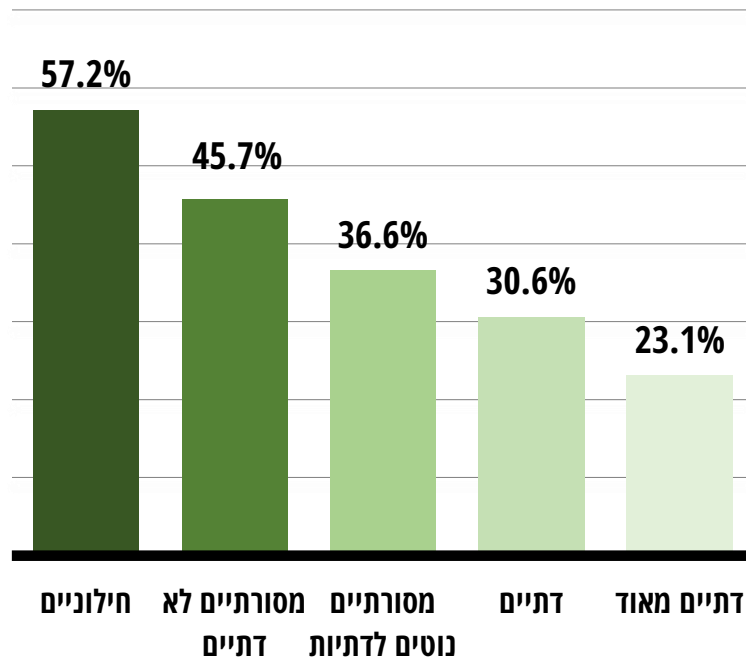
רמת דתיות

שיעור המועסקות

לפי רמת דתיות של האישה

לפי רמת דתיות של ההורים של האישה

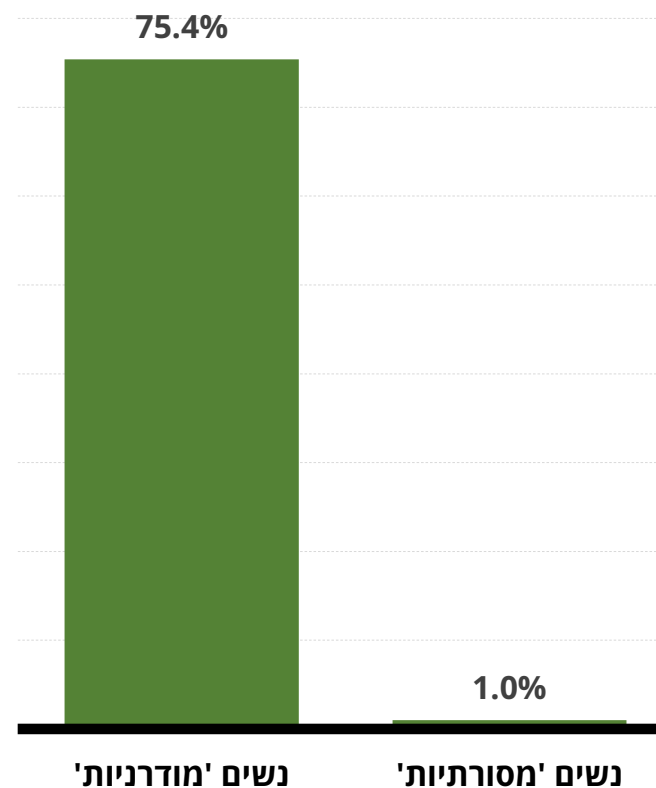

מקור: ניצה (קלינר) קסיר, סאמי מיעארי וגלי ליס-גינסבורג (בקרוב), "עמדות תרבותיות, רמת דתיות, ידע מודרני ותעסוקת נשים ערביות – ממצאי סקר נשים בחברה הערבית". משרד העבודה והרווחה והשירותים החברתיים.
נתונים: עיבוד לנתונים מסקר שנערך למחקר של ישיב ערן, סמי מיעארי וניצה (קלינר) קסיר. סקר במימון משרד הכלכלה.

תרבות ותעסוקת נשים

השתתפות בכוח העבודה, מודרניות לעומת מסורתיות

מודרניות מול מסורתיות (תרגיל שרירותי)
חלוקה לפי מספר שנ"ל, מצב משפחתי, ידע באנגלית, שימוש במחשב, רישיון נהיגה, עמדות לגבי תפקיד האישה בבית [מודרניות כ-10% מהאוכלוסייה, מסורתיות כ-20%]

מקור: ישיב ערן וניצה (קלינר) קסיר, 2010, "דפוסי ההשתתפות של ערביי ישראל בשוק העבודה", סקר בנק ישראל 84, עמ' 39-86

גורמים המסבירים פערי תעסוקה בין אוכלוסיות

❑ העדפות אישיות ותרבותיות

❑ חסמים טרום-שוק-העבודה – חסמים לרכישה של הון אנושי (כשפה ומקצוע)

- הקצאת משאבים לא זהה
- אפליה/העדפה-מתקנת בקבלה ללימודים
- הבדלים באיכות בתי-הספר של הקבוצות השונות
- נורמות חברתיות המונעות מחברי קבוצה כלשהי לעסוק במקצוע מסוים

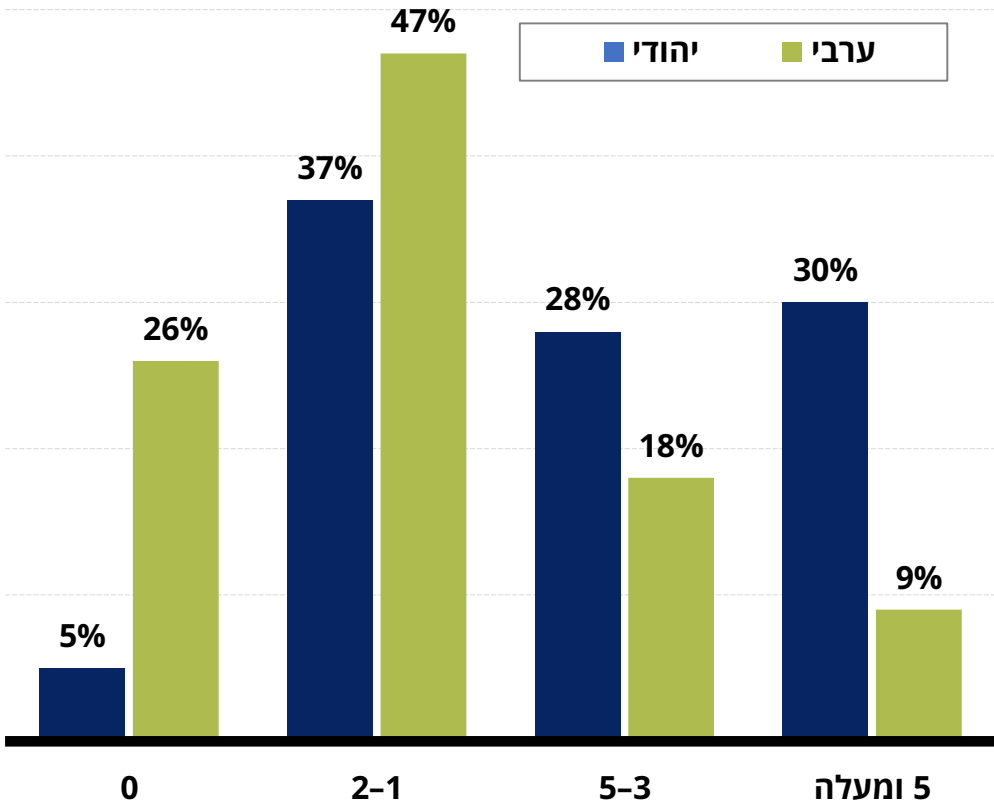
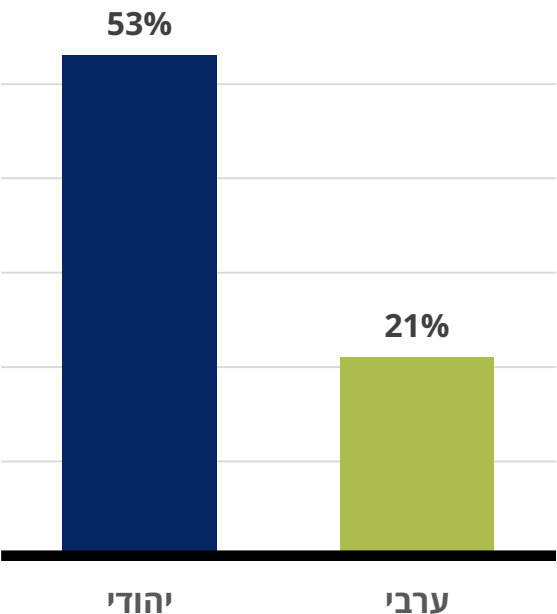
❑ חסמים בתקופת שוק העבודה

- אפליה / העדפה מתקנת
- תרבות
- היעדר רשת נטוורקינג
- רמת תחבורה ותשתיות נמוכה, מחסור באזורי תעסוקה נגישים
- חסמי יציאה לשוק העבודה כמחסור במסגרות לגיל הרך
- חולשה של רשויות מקומיות

מקור: ישיב ערן וניצה (קלינר) קסיר, 2012, "נשים ערביות בשוק העבודה בישראל: מאפיינים וצעדי מדיניות", הרבעון לכלכלה 2011, 1-2, מרץ-יוני, עמ' 120-160.

מספר האנשים מהתחום-המקצועי שבהם ניתן להיעזר בחיפוש עבודה (התפלגות)

נעזרו במכרים להעברת קורות החיים למקום העבודה הנוכחי

מקור: מצגת של עמותת נובה, 2016, מבוסס על סקר של העמותה, שבוצע בשיתוף עם 'קו משווה'.

בחינה אמפירית של החסמים [ישיב וקסיר (קלינר), 2018]

□ מודל שיווי משקל כללי [Hsieh, Hurst, Jones and Klenow (2018), המתבסס על Roy (1951)]

□ נבחנו אמפירית תפקידם היחסי של סוגי החסמים השונים – חסמים טרום-שוק-עבודה לרכישת הון אנושי (מקצוע) וחסמים בשוק העבודה לאחר רכישת המקצוע – ושל בחירת משלח יד:

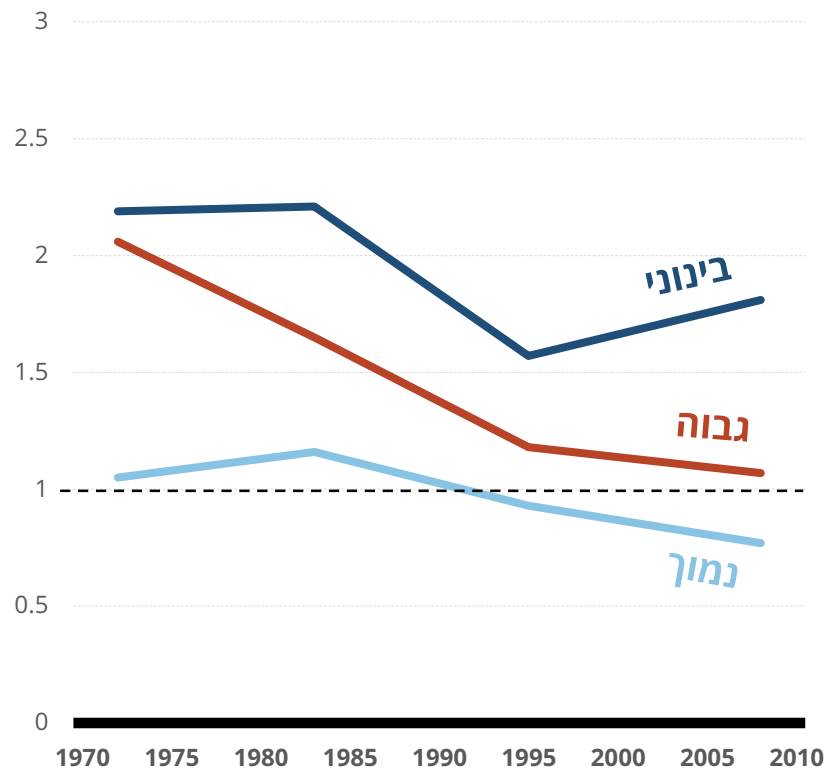
- תקופה של כ-40 שנים
- 4 קבוצות אוכלוסייה: גברים ערבים, נשים ערביות, גברים יהודים ונשים יהודיות
- 3 קבוצות של מקצועות, לפי רמת הכישורים הנדרשת: גבוהה, בינונית ונמוכה
- 3 תקופות בחייו של האדם לאחר ההשקעה בלימודים ("צעירים", "בינוניים" ו"מבוגרים"): בכל תקופה הפרט בוחר בין עבודה במקצוע שלמד לבין עבודה במגזר הביתי

החסמים במודל הם חסמים יחסיים, המושווים לחסמים של גברים יהודים שנורמלו לערך 1

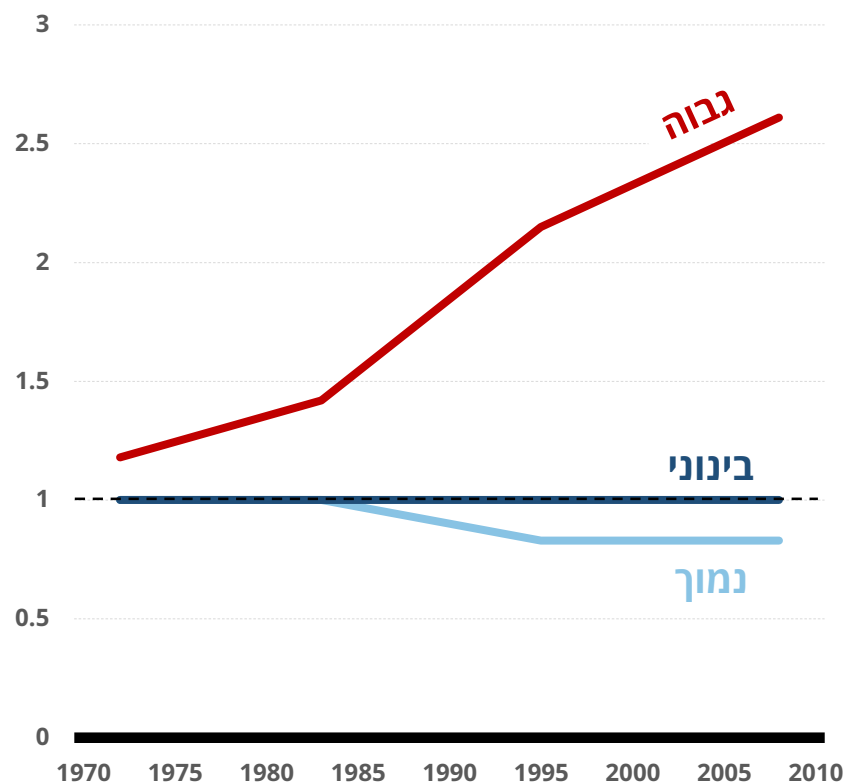
מקור: ישיב, ערן, וניצה (קלינר) קסיר (בקרו). "מלכת החברה הערבית בישראל", בתוך: אבי בן בסט, ראובן גרונוא ואסף זוסמן (עורכים), אורות וצללים בכלכלת השוק – המשק הישראלי 1995-2015. מכון פאליק.

חסמים בשוק העבודה - גברים

חסמים בתקופת העבודה

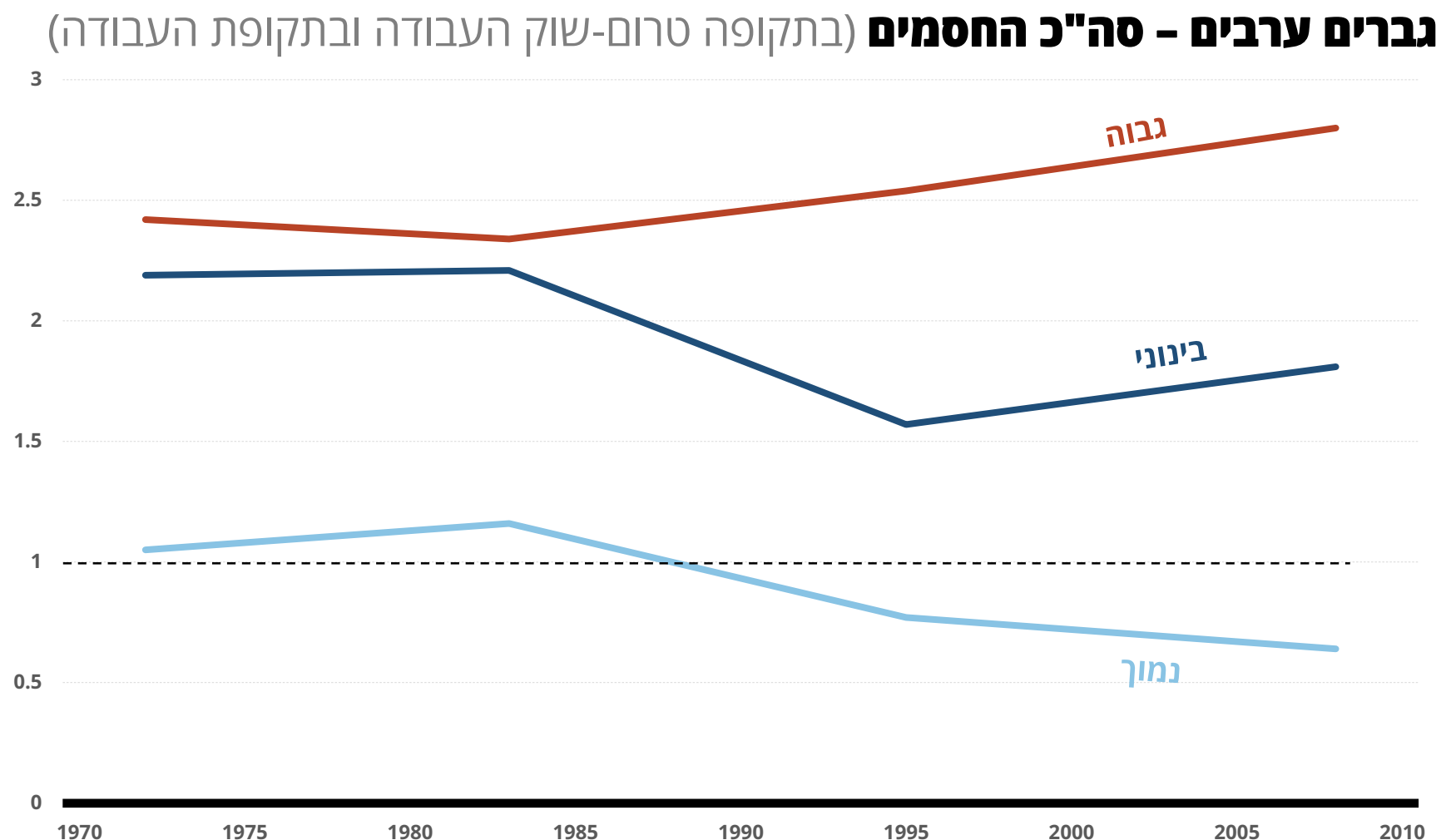

חסמים בתקופת טרום-שוק העבודה (ברכישת הון אנושי)

מקור: ישיב, ערן, וניצה (קלינר) קסיר (בקרב). "מלכת החברה הערבית בישראל", בתוך: אבי בן בסט, ראובן גרונאו ואסף זוסמן (עורכים), אורות וצללים בכלכלת השוק – המשק הישראלי 1995-2015. מכון פאליק.

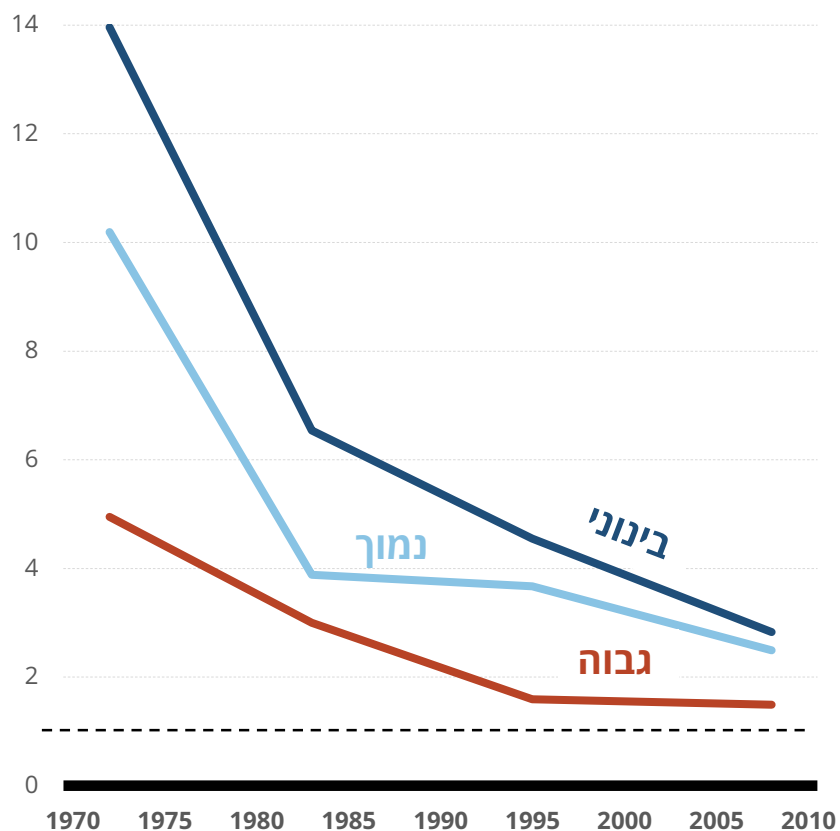
סיכום החסמים - גברים

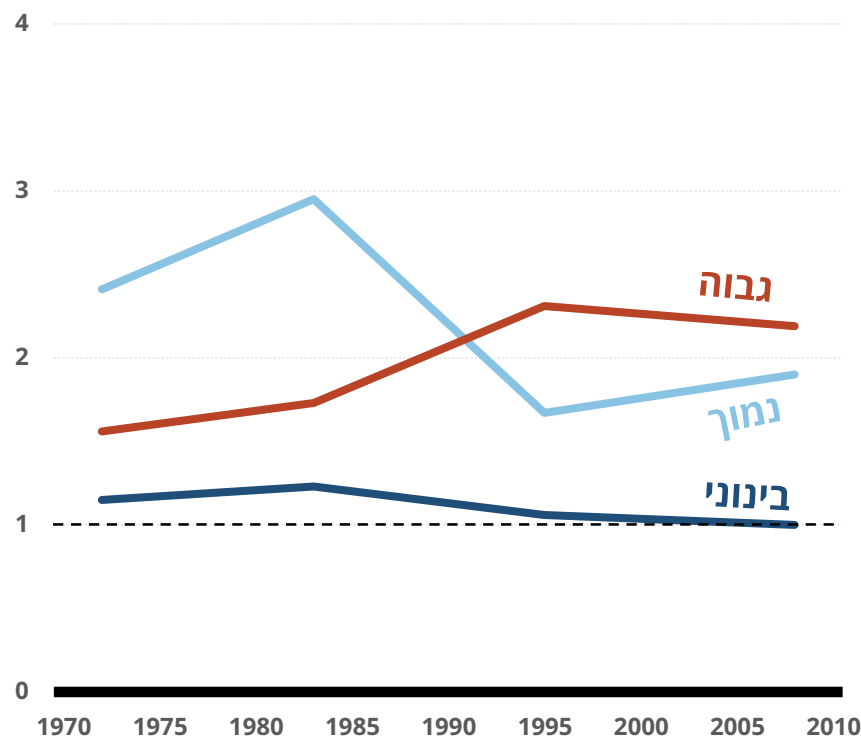
מקור: ישיב, ערן, וניצה (קלינר) קסיר (בקרב). "מלכת החברה הערבית בישראל", בתוך: אבי בן בסט, ראובן גרונאו ואסף זוסמן (עורכים), אורות וצללים בכלכלת השוק - המשק הישראלי 1995-2015. מכון פאליק.

חסמים בשוק העבודה - נשים

חסמים בתקופת העבודה

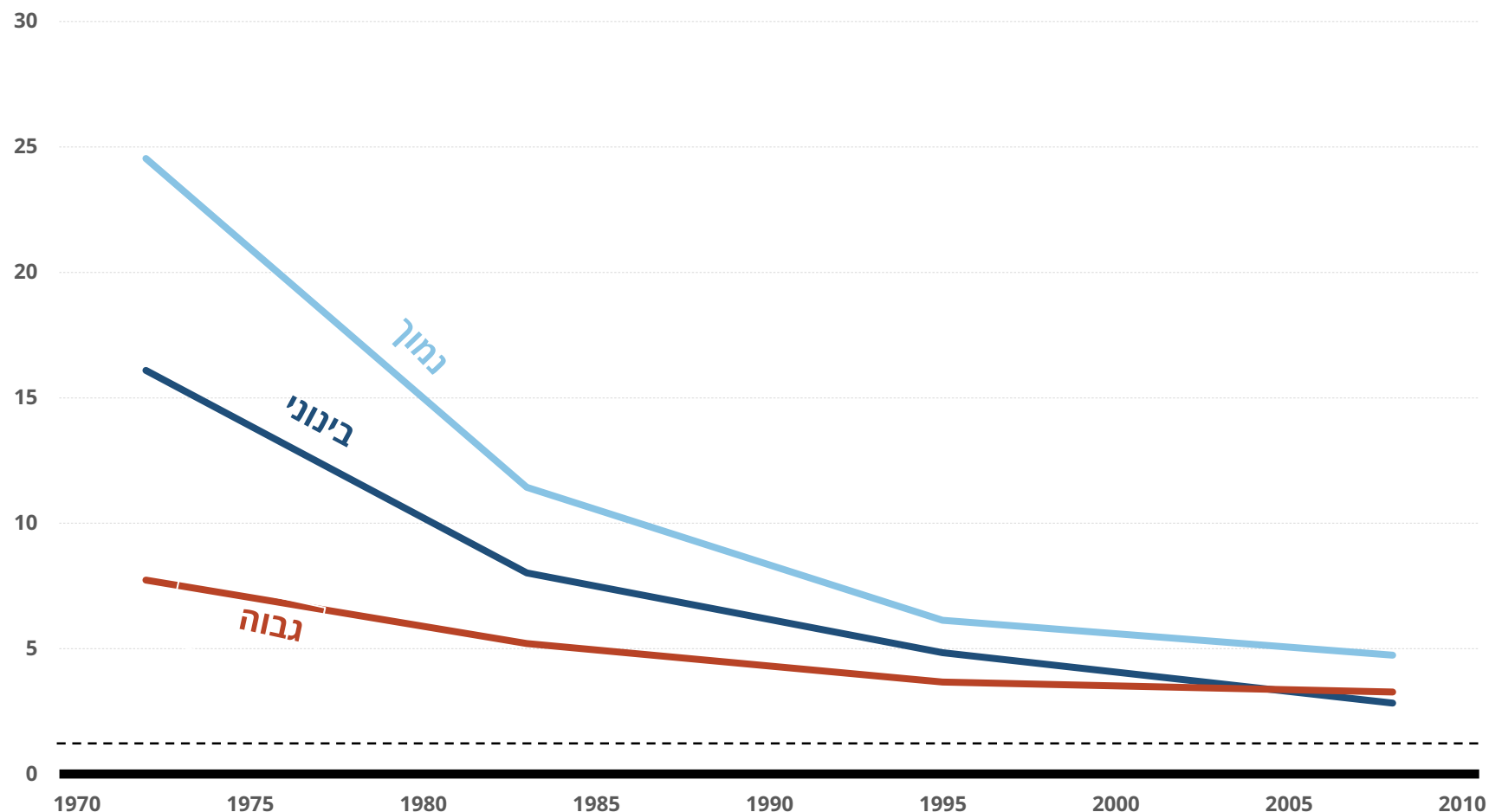
חסמים בתקופת טרום-שוק העבודה (ברכישת הון אנושי)

מקור: ישיב, ערן, וניצה (קלינר) קסיר (בקרו). "מלכת החברה הערבית בישראל", בתוך: אבי בן בסט, ראובן גרונאו ואסף זוסמן (עורכים), אורות וצללים בכלכלת השוק – המשק הישראלי 1995-2015. מכון פאליק.

סיכום החסמים - נשים

נשים ערביות - סה"כ החסמים (בתקופה טרום-שוק העבודה ובתקופת העבודה)

מקור: ישיב, ערן, וניצה (קלינר) קסיר (בקרו). "מלכת החברה הערבית בישראל", בתוך: אבי בן בסט, ראובן גרונאו ואסף זוסמן (עורכים), אורות וצללים בכלכלת השוק - המשק הישראלי 1995-2015. מכון פאלק.

סיכום החסמים

□ בפני החברה הערבית עדיין יש חסמים (בהשוואה לגברים יהודים)

- הן בתקופה של טרום-שוק-העבודה (תקופת רכישת הון אנושי)
- והן בתקופת העבודה

□ על פני זמן, ירידה בחסמים בתקופת העבודה

□ תמונה מעורבת בכיווני השינוי בחסמים ברכישת הון אנושי

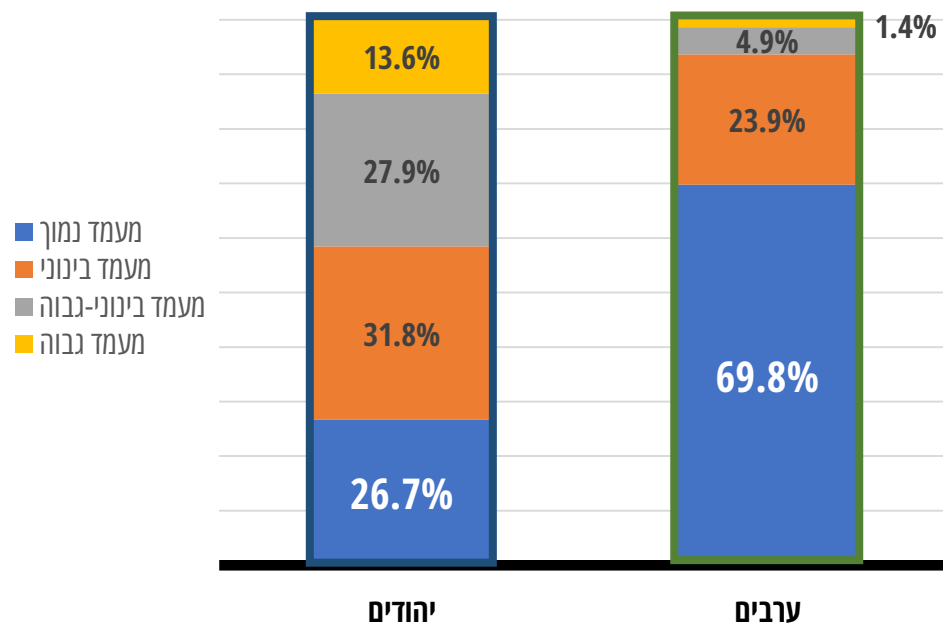
- עלייה בחסמים לרכישת מקצוע המצריך כישורים גבוהים
- וירידה / יציבות בחסמים בקבוצות האחרות

מקור: ישיב, ערן, וניצה (קלינר) קסיר (בקרוב). "מלכלת החברה הערבית בישראל", בתוך: אבי בן בסט, ראובן גרונאו ואסף זוסמן (עורכים), אורות וצללים בכלכלת השוק – המשק הישראלי 1995-2015. מכון פאליק.

השלכות של השילוב החלקי של ערביי ישראל

עוני ומעמד כלכלי

התפלגות המעמדות הכלכליים, לפי רמות הכנסה, נפשות, 2017

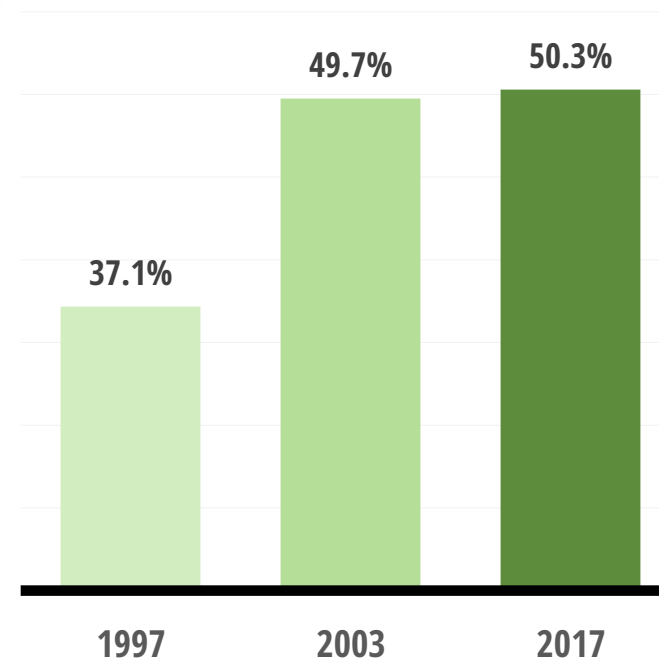
מעמד נמוך: משקי הבית שהכנסתם נמוכה מ-75% מההכנסה החציונית (לנפש סטנדרטית)

מעמד בינוני: משקי הבית שהכנסתם גבוהה מ-75% מההכנסה החציונית ונמוכה מ-125% (לנפש סטנדרטית)

מעמד בינוני-גבוה: משקי הבית שהכנסתם גבוהה מ-125% מההכנסה החציונית ונמוכה מ-200% (לנפש סטנדרטית)

מעמד גבוה: משקי הבית שהכנסתם גבוהה מ-200% מההכנסה החציונית (לנפש סטנדרטית)

שיעור העניים בחברה הערבית, על פני זמן

48% מהעניים בישראל הם ערבים

מקור: עיבודים מסקרי הכנסות והוצאות של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

- ❑ הילדים נאלצים לסייע לפרנסת המשפחה – ויתור על רכישת השכלה, והתוצאה עוני בין-דורי
- ❑ פערים כלכליים ניכרים בין יהודים וערבים
- ❑ ניכור מהמדינה וממוסדותיה
- ❑ פגיעה משמעותית בתוצר - בהערכות שמרניות התשואה להשקעה היא 7%*
- ❑ הקטנת היקפי המיסוי והגדלת היקף תשלומי ההעברה
- ❑ פגיעה בחוסן הלאומי

*מקור: ["The Labor Market of Israeli Arabs – Key Features and Policy Solutions"](#) (2014), Kasir (Kaliner) Nitsa and Eran Yashiv.

מדיניות ממשלתית

רציונל, עקרונות, מדיניות בשטח והשלכות

הבעיות

- ❑ הצטברות של בעיות משמעותיות במשך עשורים
- ❑ בעיות מבניות ברמה מקרו-כלכלית

מה נדרש מהמדיניות?

- ❑ מהלך פיסקלי משמעותי ולא שינויי תקציב נקודתיים
- ❑ רפורמה שתקיף תחומים רבים

עקרונות המדיניות שנדרשת

- ❑ טיפול בצד הביקוש לעובדים ובצד היצע העובדים
- ❑ העצמת החברה הערבית לצד פעולות ליצירת חברה משותפת

מקור: Kasir (Kaliner) Nitsa and Eran Yashiv (2014), "The Labor Market of Israeli Arabs – Key Features and Policy Solutions".
קסיר (קלינר) ניצה ואסף צחור-שי, 2016. "תמונת מצב: פיתוח כלכלי – החברה הערבית, הדחוייה והצ'רקסית", גבעת חביבה (דצמבר).

פעילות אקטיבית כולל הקצאת משאבים

□ מאז שנת 2000 השתנתה התפיסה וגברה ההכרה בצורך בסיוע לחברה הערבית

□ בעשור האחרון (בעיקר), מתבטא גם במדיניות בפועל:

- הוקמה הרשות לפיתוח כלכלי חברתי של המגזר הערבי, הדרוזי והצ'רקסי
- הוקצו תקציבים רבים
- הופעלו תכניות לפיתוח כלכלי חברתי של החברה הערבית (בתשתיות, בתחבורה, בחינוך, בתעסוקה ועוד)
- נקבעו יעדי תעסוקה

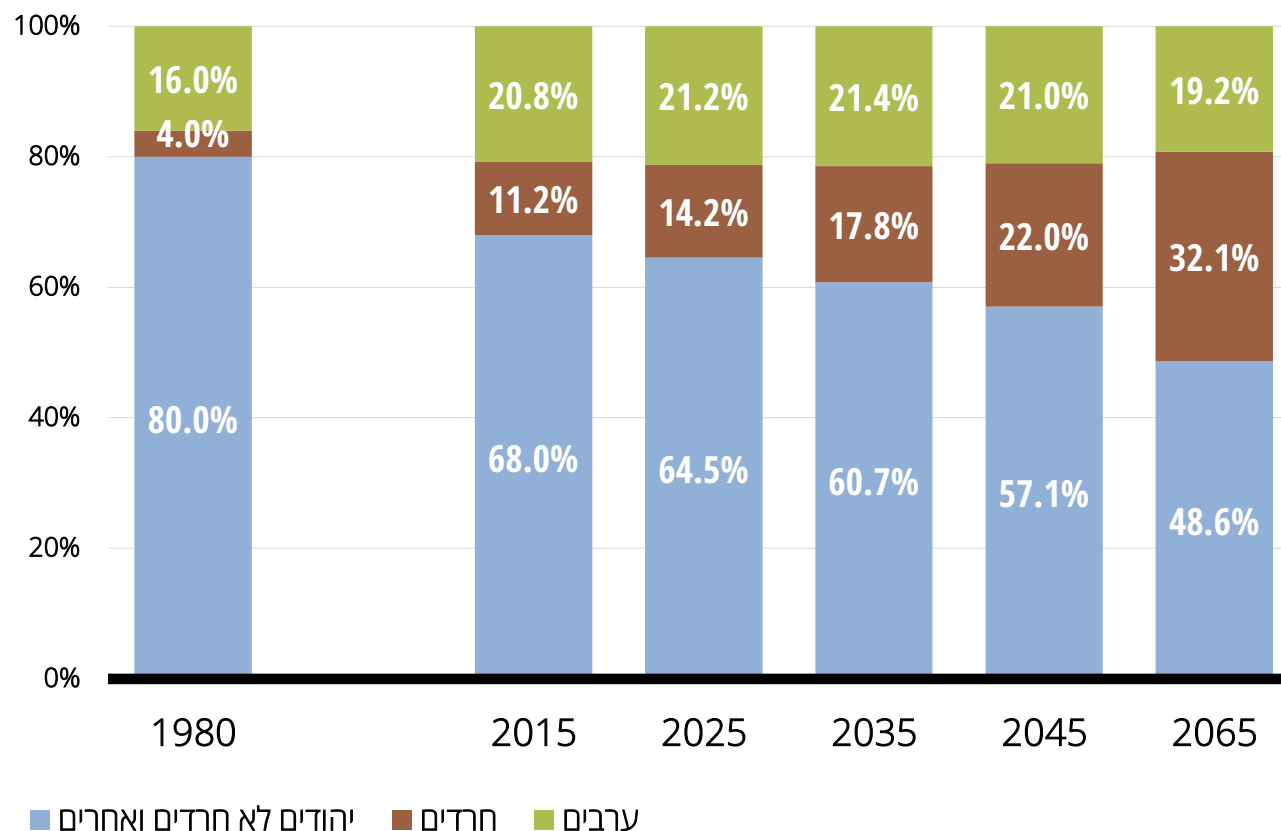
□ פעילות של גופים אזרחיים ופילנתרופיה

- ❑ שיפור משמעותי ברמת הפיתוח הכלכלי בחברה הערבית
- ❑ העמקת שילובה של החברה הערבית בשוק העבודה
- ❑ עלייה בשיעור שבעי הרצון בתחומי חיים שונים (כתחבורה וחינוך)
- ❑ עלייה בשיעור המשכילים ובפרט בשיעור המשכילות
- ❑ אך, הפערים טרם נסגרו...

דמוגרפיה, השלכות וסיכום

תחזית התפלגות האוכלוסייה לפי שנים (כלל הגילאים)

בהרכב הגילוי,
התחזית הדמוגרפית
צופה גידול חלקם של
בני 65 ומעלה

מקור: ניצה (קלינר) קסיר ודמיטרי רומנוב, 2018. "איכות חיים של אוכלוסיות בחברה הישראלית – מבט השוואתי", המכון החרדי למחקרי מדיניות.
נתונים: שנת 1980 – עיבודים מנתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה. שנים 2015–2065 – מצגת "אוכלוסיית ישראל בפתחה של שנת 2017 ותרחישים לגידול האוכלוסייה בעתיד", ד"ר אחמד חליחל, הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

ללא שינוי בשילוב הקהילות בשוק העבודה:

❑ גידול חלקן של האוכלוסיות שהשתלבותן בשוק העבודה חלקית – ערבים, חרדים ומבוגרים

צפוי לגרוע **1.3 נקודות האחוז** מקצב הצמיחה השנתי

❑ גידול חלקן של אוכלוסיות עם הון אנושי שאינו תואם דיו את צרכי שוק העבודה

צפוי לגרוע מפריון העבודה ומשכך גם בצמיחה – **בכנקודת האחוז**

לצורך שילוב מוצלח נדרשת ההירתמות של:

❑ **הממשלה** - בהיותה המעסיק הגדול במשק וכקובעת מדיניות

❑ **השלטון המקומי** - השפעה רבה, לעיתים מעבר להשפעה ברמת המדינה: פיתוח כלכלי וחברתי, ייזום, רתימת הרשויות, גיוס מקורות ועוד

❑ **המעסיקים** - יכולת ההשפעה והשינוי של המגזר העסקי מרכזית ומהותית בתהליך. בנוסף, פתרון למחסור בעובדים, הגדלת היצירתיות והחדשנות, העלאת הפריון והרווחיות ועוד

❑ **האנשים מהקהילות השונות**

**"אם נצא כולנו לפגוש את הגיוון הזה, את האחרים, נכיר, נרגיש,
נראה את העיניים הכואבות והשמחות, נשמע את הצלילים
השונים. גם אם יש בינינו תהומות נוכל לבנות מעליהם גשרים,
אם רק נכיר בכך שרוב המשותף בינינו על המפריד..."**

**במדינת ישראל יש מקום לכולם, לכל קשת הצבעים, ואם תחסר
פיסה אחת מהפאזל התמונה לא תהיה שלמה."**

(מרים פרץ, 2018)

תודה על ההקשבה